

Ανάδειξη του Μετσόβου ως ομφαλού της τουριστικής ανάπτυξης της Πίνδου

Τ.Δ. Παπαζήσης, Πολιτικός Μηχανικός Ε.Μ.Π.

Περίληψη

Το Μέτσοβο είναι έδρα του μοναδικού δήμου της επαρχίας Μετσόβου. Μετά την εφαρμογή του σχεδίου Καποδίστριας ο Δήμος Μετσόβου αποτελείται από το Μέτσοβο και τις πρώην κοινότητες Αηγιού, Ανθοχωρίου και Βοτονοσίου και έχει συνολικό πληθυσμό σύμφωνα με την απογραφή του 2001, 4492 κατοίκους και έκταση 177.676 στρέμματα.

Από τους υπόλοιπους οικισμούς της επαρχίας Μετσόβου η μεν Μηλιά παρέμεινε έδρα κοινότητας, τα δε Αμπέλια, Ανάληψη, Μύλοι, Ξηρικό, Σιωλάδες και Χρυσοβίτσα υπήχθησαν στον δήμο Εγνατίας.

Ο Δήμος Μετσόβου συνορεύει προς Β με την κοινότητα Περιβολίου και το Δήμο Γόργιανης της επαρχίας Γρεβενών του ομώνυμου νομού, προς τα ΒΑ με την προαναφερθείσα κοινότητα Μηλιάς, προς Α με το Δήμο Μαλακασίου της επαρχίας Καλαμπάκας του νομού Τρικάλων, προς Ν με την κοινότητα Ασπροποτάμου της επαρχίας Καλαμπάκας και προς Δ με τους Δήμους Εγνατίας και Ανατολικού Ζαγορίου της επαρχίας Δωδώνης του νομού Ιωαννίνων.

Από το Δήμο Μετσόβου πηγάζουν δύο μεγάλα ποτάμια της Ελλάδας, ο Μετσοβίτικος, παραπόταμος του Αράχθου και ο Αώος, ενώ από τον αυχένα της Κατάρας αρχίζει τη ροή του προς τη Θεσσαλία ο Πηνειός.

Η περιγραφείσα γεωγραφική θέση του Μετσόβου καθιστά ευχερέστατη την πρόσβαση προς τρία φημισμένα βυζαντινά και μεταβυζαντινά υπαίθρια μουσεία, αλλά παράλληλα και τρεις τόπους θρησκευτικής και πνευματικής ανάτασης, της πατρίδας μας, τα Μετέωρα στη Θεσσαλία (που απέχουν μόλις 75 χλμ), την Καστοριά στη Μακεδονία (που απέχει 122 χλμ) και το νησί της λίμνης των Ιωαννίνων (που απέχει 60 χλμ).

Παρά το ορεινό του έδαφος, αλλά μάλλον χάρις σ' αυτό, το Μέτσοβο μπορεί να αναδειχτεί σε ομφαλό της τουριστικής ανάπτυξης της Πίνδου. Η ξενοδοχειακή υποδομή του με τις 700 κλίνες το επιτρέπει, μετά την αποπεράτωση δε της καρκινοβατούσας Εγνατίας οδού ο χρόνος προσπέλασης από μεν την πύλη της Δυτικής Ελλάδας, την Ηγουμενίτσα, θα περιοριστεί σε 1 ώρα και 15' από δε την πρωτεύουσα της Μακεδονίας, τη Θεσσαλονίκη σε 2 ώρες και 15'.

Έτσι οι λάτρες του ορεινού αλλά και του πολιτιστικού τουρισμού θα καταστήσουν το Μέτσοβο έδρα των εξορμήσεών τους στα πανέμορφα δάση και ποτάμια της περιοχής και στους γραφικούς παραδοσιακούς και ιστορικούς οικισμούς.

Με το φωτογραφικό υλικό που συνοδεύει τις επόμενες 11 προτεινόμενες κυκλικές διαδρομές θα καταδειχθεί ο πλούτος σε μνημεία και φυσικές καλλονές που απαντώνται στον επιβλητικό ορεινό όγκο της Πίνδου και ειδικότερα στην κάτω από τον Σαραντάπορο και πάνω από τον Καλαρίτικο περιοχή ενώ τα προς τα Α όριά μας θα είναι ο Πηνειός και τα προς Δ το Μιτσικέλι και ο Άραχθος.

1. Μέτσοβο – Μηλιά – Κρανιά – Πλατάνιστος – Παναγιά – Αμπελοχώρι – Ματονέρι – Κορυδαλλός – Μέτσοβο (111 χλμ).
2. Μέτσοβο – Μηλιά – Κρανιά – Κηπουρείο – Μαυραναίοι – Ζάκας – Σπήλαιο – Μικρολίβαδο – Μηλιά – Μέτσοβο (150 χλμ).
3. Μέτσοβο – Μηλιά – Κρανιά – Κηπουρείο – Μαυραναίοι – Αναβρυτά – Φιλιππαιοί – Σαμαρίνα – Σμόλικας – Φούρκα – Κόνιτσα – Ιωάννινα – Μέτσοβο (290 χλμ).

4. Μέτσοβο – Μηλιά – Κρασιά – Κηπουρείο – Μαυραναίοι – Αναβρυτά – Αλατόπετρα – Μεσολούρι – Δοτσικό – Σαμαρίνα – Δίστρατο – Σμίξη – Αναβρυτά – Μέτσοβο (237 χλμ).
5. Μέτσοβο – Μηλιά – Βάλια Κάλντα – Περιβόλι – Βοβούσα – Φλαμπουράρι – φράγμα Αώου – Χρυσοβίτσα – Μέτσοβο (155 χλμ).
6. Μέτσοβο – Ανατολικό Ζαγόρι (Μηλιωτάδες – Δόλιανη – Μακρίνο – Ελατοχώρι – Γρεβενίτι – Τρίστενο – Μηλιωτάδες) – Μέτσοβο (146 χλμ).
7. Μέτσοβο – Μηλιωτάδες - Κεντρικό Ζαγόρι (Μανασσής – Δικόρυφο – Βίτσα – Μονοδένδρι – Άνω Πεδινά – Ελαφότοπος – Κάτω Πεδινά) – Καλπάκι – Γιάννενα – Μέτσοβο (230 χλμ).
8. Μέτσοβο – Μηλιωτάδες – Δήμος Τύμφης (Φραγκάδες – Νεγάδες – Κήποι – Κουκκούλι – Καπέσοβο – Βραδέτο – Τσεπέλοβο – Σκαμνέλι – Ηλιοχώρι – Βρυσοχώρι – Λάϊστα) – Βοβούσα – Μέτσοβο (272 χλμ).
9. Μέτσοβο – Μικρό Περιστερί – Καλαρίτες – Μυστράς – Ματσούκι – Χαλίκι – Μέτσοβο (130 χλμ).
10. Μέτσοβο – Ανήλιο – Ανθούσα – Τρία Ποτάμια – Στεφάνι – Μέτσοβο (105 χλμ).
11. Μέτσοβο – Μεγάλο Περιστερί – Σιράκο – Κράψη – Μπαλτούμα – Μέτσοβο (137 χλμ).

Οι 11 ανωτέρω διαδρομές χωρίς την επίσκεψη των αξιοθεάτων του Μετσόβου και χωρίς να μνημονευθούν οι πεζοπορικές εξορμήσεις γύρω από το χωριό απαιτούν παραμονή σε αυτό τουλάχιστον 2 εβδομάδων.

Η βελτίωση της βατότητας του οδικού δικτύου και ιδίως των δασικών δρόμων χωρίς άσκοπες διαπλατύνσεις με παράλληλη καταστροφή του δασικού περιβάλλοντος καθώς και η σήμανση των οδύσεων θα συμβάλλει τα μέγιστα στην απόφαση να επιλέξουν Έλληνες και ξένοι τουρίστες τον παραδοσιακό οικισμό του Μετσόβου ως προορισμό τους για τις μελλοντικές τους διακοπές.

Εισαγωγή

Πεδίο έρευνας της εργασίας είναι η ευρύτερη περιοχή του Μετσόβου από άποψη πολιτιστικών-τουριστικών ενδιαφερόντων, εξετάζονται δε οι δυνατότητες επίσκεψης του ορεινού όγκου της Πίνδου με βάση εξόρμησης το Μέτσοβο.

Μεθοδολογία

Για την ανάπτυξη του θέματος χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος και πληροφορίες από τον κατά το μεγαλύτερο μέρος του ανέκδοτο Πολιτιστικό Τουριστικό Οδηγό της Ελλάδος του Τριαντάφυλλου Δημ. Παπαζήση καθώς και φωτογραφίες από το αρχείο του συγγραφέα.

Το Μέτσοβο είναι έδρα του ομώνυμου δήμου, του μοναδικού της επαρχίας Μετσόβου και πολυπληθέστερου παράλληλα ορεινού δήμου της Ελλάδας.

Οι τέσσερις οικισμοί που τον αποτελούν, μετά την εφαρμογή του Σχεδίου Καποδίστριας, δηλ. το Μέτσοβο, το Ανήλιο, το Ανθοχώρι και το Βοτονόσι, έχουν σύμφωνα με την τελευταία απογραφή 3226 κ., 650 κ., 354 κ. και 1262 κ. αντίστοιχα δηλ. ο συνολικός πληθυσμός του δήμου είναι 4.492 κ. Το υψόμετρο του Μετσόβου είναι 1.160 μ.

Α. Στην Ελλάδα υπάρχουν σύμφωνα με στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε. 13 οικισμοί με υψόμετρο μεγαλύτερο από το Μέτσοβο που βρέθηκαν όμως ακατοίκητοι κατά την απογραφή του 1991.

Είναι κατ' αλφαβητική σειρά:

	Υψόμετρο
1. Βίγλα Πισοδερίου δήμου Πρεσπών Φλώρινας	1550
2. Γράμμος της ομώνυμης κοινότητας Καστοριάς	1380
3. Δροσιά Μεσούντας δήμου Αθαμανίας Άρτας	1180

4. Ίταμος Επταλόφου δήμου Παρνασσού Παρνασσίδος Φωκίδας	1270
5. Καρυά Βραγγιανών δήμου Αγράφων Ευρυτανίας	1200
6. Κοίσος (ο) δήμου Χορτιάτη Θεσσαλονίκης	1200
7. Κορυφή δήμου Φλώρινας	1350
8. Κουρούνα κοινότητας Φιλιππαιών Γρεβενών	1380
9. Νεράϊδα δήμου Αγράφων Ευρυτανίας	1440
10. Ξεροβούνι δήμου Κατσανοχωρίων Δωδώνης Ιωαννίνων	1220
11. Παλαιόλακκα δήμου Αγράφων Ευρυτανίας	1260
12. Πουριανός Σταυρός δήμου Ζαγοράς Μαγνησίας	1600
13. Προφήτης Ηλίας Σουλίου δήμου Πατρέων Αχαΐας	1300

Και κατά φθίνουσα σειρά υψομέτρου:

1. Πουριανός Σταυρός δήμου Ζαγοράς Μαγνησίας	1600
2. Βίγλα Πισοδερίου δήμου Πρεσπών Φλώρινας	1550
3. Νεράϊδα δήμου Αγράφων Ευρυτανίας	1440
4. Γράμμος της ομώνυμης κοινότητας Καστοριάς	1380
5. Κουρούνα κοινότητας Φιλιππαιών Γρεβενών	1380
6. Κορυφή δήμου Φλώρινας	1350
7. Προφήτης Ηλίας Σουλίου δήμου Πατρέων Αχαΐας	1300
8. Ίταμος Επταλόφου δήμου Παρνασσού Παρνασσίδος Φωκίδας	1270
9. Παλαιόλακκα δήμου Αγράφων Ευρυτανίας	1260
10. Ξεροβούνι δήμου Κατσανοχωρίων Δωδώνης Ιωαννίνων	1220
11. Καρυά Βραγγιανών δήμου Αγράφων Ευρυτανίας	1200
12. Κοίσος (ο) δήμου Χορτιάτη Θεσσαλονίκης	1200
13. Δροσιά Μεσούντας δήμου Αθαμανίας Άρτας	1180

Β. Υπάρχει επίσης στην Ελλάδα ένα μοναστήρι, η Μονή Επάνω Χρέπας Περθωρίου δήμου Τριπόλεως Μαντινείας Αρκαδίας με υψόμετρο μεγαλύτερο από το Μέτσοβο, συγκεκριμένα 1280 μ., που κατοικείται από 6 μοναχές.

Γ. Ακόμη υπάρχουν στην Ελλάδα 67 οικισμοί με υψόμετρο μεγαλύτερο από το Μέτσοβο, ο συνολικός πληθυσμός των οποίων, σύμφωνα με την απογραφή του 1991, δεν ξεπερνά τους 8306 κατοίκους (δηλ. 124 κάτοικοι κατά μέσο όρο ανά οικισμό) και είναι κατ' αλφαβητική σειρά:

	Υψόμ.	Κατ.
1. Αβδέλλα της ομώνυμης κοινότητας Γρεβενών	1300	130
2. Άγιος Αθανάσιος δήμου Βεγορίτιδας Εδέσσης Πέλλας	1200	94
3. Άγιος Βασίλειος Λαδά δήμου Καλαμάτας Μεσσηνίας	1330	4
4. Άγιος Γεώργιος Μονολιθίου δήμου Κατσανοχωρίων Δωδώνης Ιωαννίνων	1460	148
5. Αετομηλίτσα της ομώνυμης κοινότητας Κόνιτσας Ιωαννίνων	1430	277
6. Αλωνίσταινα δήμου Φαλάνθου Μαντινείας Αρκαδίας		
Άμπλιανη δεξ Σταυροπήγιο	1220	148
7. Ανάληψη Λίππας δήμου Σελλών Δωδώνης Ιωαννίνων	1180	26
8. Ανατολή δήμου Σπερχειάδας Φθιώτιδας	1200	106
9. Άνω Μεσορρούγι Μεσορρουγίου τέως δήμου Νωνάκριδος, νυν δήμου Ακράτας, Αιγιαλείας Αχαΐας	1400	22
10. Αρτοτίνα δήμου Βαρδουσίων Δωρίδας Φωκίδας	1180	285
11. Βελούχι δήμου Καρπενησίου Ευρυτανίας	1810	23
12. Βλάστη Εορδαίας Κοζάνης	1180	671

13. Βλατανέοι Ελάτης δήμου Αιθίων Τρικάλων	1180	12
14. Βραδέτο δήμου Τύμφης Δωδώνης Ιωαννίνων	1340	32
15. Δροσοπηγή Καταβόθρας δήμου Προυσού Ευρυτανίας	1600	43
16. Ελάτη δήμου Βυτίνας Γορτυνίας Αρκαδίας	1200	92
17. Ελατόφυτο Κλειτορίας δήμου Λευκασίου Καλαβρύτων Αχαΐας	1200	2
18. Ζαρέλια Κλειτορίας δήμου Λευκασίου Καλαβρύτων Αχαΐας	1180	17
19. Ζήρεια Ανω Τρικάλων δήμου Ξυλοκάστρου Κορινθίας	1500	16
20. Ζωοδόχος Πηγή Πολύμυλου δήμου Ελλησπόντου Κοζάνης	1300	23
21. Ιτιά δήμου Καρπενησίου Ευρυτανίας	1200	144
22. Καμάρια δήμου Αγράφων Ευρυτανίας	1470	29
23. Καρυά δήμου Ξυλοκάστρου Κορινθίας	1220	36
24. Κασσιανός Πηγών δήμου Τετραφυλίας Άρτας	1200	26
25. Καταφύγιον δήμου Βελβεντού Κοζάνης	1400	218
26. Κάτω Βέρμιο δήμου Βέροιας Ημαθίας	1400	463
27. Κερασιές δήμου Βαρδουσίων Δωρίδας Φωκίδας	1170	89
28. Κλεισούρα του ομώνυμου δήμου Καστοριάς	1180	583
29. Κριάτσι δήμου Βαρδουσίων Δωρίδας Φωκίδας	1250	70
30. Κρυνερία δήμου Πλατάνου Ναυπακτίας Αιτωλίας και Ακαρνανίας	1170	78
31. Λειβαδίτης Καρυοφύτου δήμου Σταυρούπολης Ξάνθης	1200	60
32. Λιβάδια της ομώνυμης κοινότητας Παιονίας Κιλκίς	1200	257
33. Μαγούλιανα δήμου Βυτίνας Γορτυνίας Αρκαδίας	1200	257
34. Μικρόνι Κρήνης δήμου Συμπολιτείας Αιγιαλείας Αχαΐας	1300	10
35. Νέα Κοτύλη δήμου Νεστορίου Καστοριάς	1500	122
36. Νεοχώρι δήμου Υπάτης Φθιώτιδας	1240	111
37. Νεοχώρι δήμου Φαλαισίας Μεγαλόπολης Αρκαδίας	1180	79
38. Νυμφαίο της ομώνυμης κοινότητας Φλώρινας	1350	244
39. Ξεροβούνι δήμου Λαγκαδιών Γορτυνίας Αρκαδίας	1250	24
40. Ξηρολίβαδο Κουμαριάς δήμου Βεροίας Ημαθίας	1220	117
41. Όθρυς Κωφών δήμου Αλμυρού Μαγνησίας	1190	31
42. Οξύα δήμου Βιτσίου Καστοριάς	1200	166
43. Παραμερίτα δήμου Αγράφων Ευρυτανίας	1260	22
44. Περιβόλι της ομώνυμης κοινότητας Γρεβενών	1280	312
45. Περικοπή Ασπρογείων δήμου Αετού Φλώρινας	1420	6
46. Πηγάδια δήμου Νάουσας Ημαθίας	1380	56
47. Πισοδέρι δήμου Πρεσπών Φλώρινας	1420	25
48. Πληκάτι δήμου Μαστοροχωριών Κόνιτσας Ιωαννίνων	1240	133
49. Πολύδροσο Πετρίλου διευρυμένης κοινότητας Αθαμάνων Καρδίτσας	1240	22
50. Πολυκέρασο δήμου Βιτσίου Καστοριάς	1220	39
51. Ράδος δήμου Δημητσάνας Γορτυνίας Αρκαδίας	1190	107
52. Σαμαρίνα της ομώνυμης κοινότητας Γρεβενών	1450	285
53. Σαραντάπηχο δήμου Ευροστίνας Κορινθίας	1260	131
54. Σμίξη της ομώνυμης κοινότητας Γρεβενών	1220	491
55. Σούβαρδο δήμου Καλαβρύτων Αχαΐας	1200	2
56. Στάβλοι δήμου Δομνίστας Ευρυτανίας	1230	288
57. Σταυροπήγιο (Άμπλιανη) δήμου Δομνίστας Ευρυτανίας	1220	187
58. Στεφάνι διευρυμένης κοινότητας Ασπροποτάμου Καλαμπάκας Τρικάλων	1350	65
59. Συγκρέλος δήμου Ποταμιάς Ευρυτανίας	1210	79

60. Τρίβουνο δήμου Φλώρινας	1260	2
61. Τρίλοφος δήμου Νεστορίου Καστοριάς	1240	23
62. Υψηλόν Χωρίον δήμου Βαρδουσίων Δωρίδας Φωκίδας	1190	145
63. Φιλιππαίοι της ομώνυμης κοινότητας Γρεβενών	1220	245
64. Φουντωτό διευρυμένης κοινότητας Αθαμάνων Καρδίτσας	1260	31
65. Φούρκα της ομώνυμης κοινότητας Κόνιτσας Ιωαννίνων	1360	56
66. Φτέρη Μηλιάς δήμου Πέτρας Πιερίας	1280	12
67. Χάνια Δράκειας δήμου Αγριάς Βόλου Μαγνησίας	1190	157

Και κατά φθίνουσα σειρά υψομέτρου:

1. Βελούχι δήμου Καρπενησίου Ευρυτανίας	1810	23
2. Δροσοπηγή Καταβόθρας δήμου Προυσού Ευρυτανίας	1600	43
3. Ζήρεια Άνω Τρικάλων δήμου Ξυλοκάστρου Κορινθίας	1500	16
4. Νέα Κοτύλη δήμου Νεστορίου Καστοριάς	1500	122
5. Καμάρια δήμου Αγράφων Ευρυτανίας	1470	29
6. Άγιος Γεώργιος Μονολιθίου δήμου Κατσανοχωρίων Δωδώνης Ιωαννίνων	1460	148
7. Σαμαρίνα της ομώνυμης κοινότητας Γρεβενών	1450	285
8. Αετομηλίτσα της ομώνυμης κοινότητας Κόνιτσας Ιωαννίνων	1430	277
9. Περικοπή Ασπρογείων δήμου Αετού Φλώρινας	1420	6
10. Πισοδέρι δήμου Πρεσπών Φλώρινας	1420	25
11. Άνω Μεσορρούγι Μεσορρουγίου, τέως δήμου Νωνάκριδος, νύν δήμου Ακράτας, Αιγιαλείας Αχαΐας	1400	22
12. Καταφύγιον δήμου Βελβεντού Κοζάνης	1400	218
13. Κάτω Βέρμιο δήμου Βεροίας Ημαθίας	1400	463
14. Πηγάδια δήμου Νάουσας Ημαθίας	1380	56
15. Φούρκα της ομώνυμης κοινότητας Κόνιτσας Ιωαννίνων	1360	56
16. Νυμφαίο της ομώνυμης κοινότητας Φλώρινας	1350	244
17. Στεφάνι διευρυμένης κοινότητας Ασπροποτάμου Καλαμπάκας Τρικάλων	1350	65
18. Βραδέτο δήμου Τύμφης Δωδώνης Ιωαννίνων	1340	32
19. Άγιος Βασίλειος Λαδά δήμου Καλαμάτας Μεσσηνίας	1330	4
20. Αβδέλλα της ομώνυμης κοινότητας Γρεβενών	1300	130
21. Ζωοδόχος Πηγή Πολύμυλου δήμου Ελλησπόντου Κοζάνης	1300	23
22. Μικρόνι Κρήνης δήμου Συμπολιτείας Αιγιαλείας Αχαΐας	1300	10
23. Περιβόλι της ομώνυμης κοινότητας Γρεβενών	1280	312
24. Φτέρη Μηλιάς δήμου Πέτρας Πιερίας	1280	12
25. Παραμερίτα δήμου Αγράφων Ευρυτανίας	1260	22
26. Σαραντάπηχο δήμου Ευροστίνας Κορινθίας	1260	131
27. Τρίβουνο δήμου Φλώρινας	1260	2
28. Φουντωτό διευρυμένης κοινότητας Αθαμάνων Καρδίτσας	1260	31
29. Κριάτσι δήμου Βαρδουσίων Δωρίδας Φωκίδας	1250	70
30. Ξεροβούνι δήμου Λαγκαδιών Γορτυνίας Αρκαδίας	1250	24
31. Νεοχώρι δήμου Υπάτης Φθιώτιδας	1240	111
32. Πληκάτι δήμου Μαστοροχωρίων Κόνιτσας Ιωαννίνων	1240	133
33. Πολύδροσο Πετρίλου διευρυμένης κοινότητας Αθαμάνων Καρδίτσας	1240	22
34. Τρίλοφος δήμου Νεστορίου Καστοριάς	1240	23
35. Στάβλοι δήμου Δομνίστας Ευρυτανίας	1230	288
36. Αλωνίσταινα δήμου Φαλάνθου Μαντινείας Αρκαδίας	1220	148

37. Καρυά δήμου Ξυλοκάστρου Κορινθίας	1220	36
38. Ξηρολίβανο Κουμαριάς δήμου Βέροιας Ημαθίας	1220	117
39. Πολυκέρασο δήμου Βιτσιού Καστοριάς	1220	39
40. Σμίξη της ομώνυμης κοινότητας Γρεβενών	1220	491
41. Σταυροπήγιο (Άμπλιανη) δήμου Δομνίστας Ευρυτανίας	1220	187
42. Φιλιππαίοι της ομώνυμης κοινότητας Γρεβενών	1220	245
43. Συγκρέλος δήμου Ποταμιάς Ευρυτανίας	1210	79
44. Άγιος Αθανάσιος δήμου Βεγορίτιδας Εδέσσης Πέλλας	1200	94
45. Ανατολή δήμου Σπερχειάδας Φθιώτιδας	1200	106
46. Ελάτη δήμου Βυτίνας Γορτυνίας Αρκαδίας	1200	92
47. Ελατόφυτο Κλειτορίας δήμου Λευκασίου Καλαβρύτων Αχαΐας	1200	2
48. Ιτιά δήμου Καρπενησίου Ευρυτανίας	1200	144
49. Κασσιανός Πηγών δήμου Τετραφυλίας Άρτας	1200	26
50. Λειβαδίτης Καρυοφύτου δήμου Σταυρούπολης Ξάνθης	1200	60
51. Λιβάδια της ομώνυμης κοινότητας Παιονίας Κιλκίς	1200	257
52. Μαγούλιανα δήμου Βυτίνας Γορτυνίας Αρκαδίας	1200	257
53. Οξυά δήμου Βιτσιού Καστοριάς	1200	166
54. Σούβαρδο δήμου Καλαβρύτων Αχαΐας	1200	2
55. Όθρυς Κωφών δήμου Αλμυρού Μαγνησίας	1190	31
56. Ράδος δήμου Δημητσάνας Γορτυνίας Αρκαδίας	1190	107
57. Υψηλόν Χωρίον δήμου Βαρδουσίων Δωρίδας Φωκίδας	1190	145
58. Χάνια Δράκειας δήμου Αγριάς Βόλου Μαγνησίας	1190	157
59. Ανάληψη Λίππας δήμου Σελλών Δωδώνης Ιωαννίνων	1180	26
60. Αρτοτίνα δήμου Βαρδουσίων Δωρίδας Φωκίδας	1180	285
61. Βλάστη Εορδαίας Κοζάνης	1180	671
62. Βλατανέοι Ελάτης δήμου Αιθίων Τρικάλων	1180	12
63. Ζαρέλια Κλειτορίας δήμου Λευκασίου Καλαβρύτων Αχαΐας	1180	17
64. Κλεισούρα του ομώνυμου δήμου Καστοριάς	1180	583
65. Νεοχώρι δήμου Φαλαισίας Μεγαλόπολης Αρκαδίας	1180	79
66. Κερασιές δήμου Βαρδουσίων Δωρίδας Φωκίδας	1170	89
67. Κρυονέρια δήμου Πλατάνου Ναυπακτίας Αιτωλίας και Ακαρνανίας	1170	78

Από τους ανωτέρω οικισμούς μόνο ένας είναι έδρα δήμου: η Κλεισούρα Καστοριάς (583 κ.) και 10 έδρες κοινοτήτων: η Σαμαρίνα Γρεβενών (285 κ.), η Αετομηλίτσα Κόνιτσας Ιωαννίνων (277 κ.), η Φούρκα Κόνιτσας Ιωαννίνων (56 κ.), το Νυμφαίο Φλώρινας (244 κ.), η Αβδέλα Γρεβενών (130 κ.), το Περιβόλι Γρεβενών (312 κ.), η Σμίξη Γρεβενών (491 κ.), οι Φιλιππαίοι Γρεβενών (245 κ.), τα Λιβάδια Παιονίας Κιλκίς (257 κ.), η Βλάστη Εορδαίας Κοζάνης (671 κ.).

- Δ. Τέλος υπάρχουν στην Ελλάδα, με υψόμετρο ίδιο με το Μέτσοβο, ένας δήμος, ο δήμος Λιβαδιού Ελασσόνας Λάρισας με 2882 κ., σύμφωνα με την απογραφή του 1991, και 15 οικισμοί που έχουν, σύμφωνα με την ίδια απογραφή, 2103 κατοίκους (δηλ. 140 κατοίκους κατά μέσο όρο ανά οικισμό)

	Κάτοικοι
1. Άνω Γραμματικό Γραμματικού δήμου Βεγορίτιδας Πέλλης	103
2. Βάκαρι Δέσης δήμου Αιθίων Τρικάλων	22
3. Βέρβена δήμου Βόρειας Κυνουρίας Αρκαδίας	307
4. Δένδρα Πηγαδιών δήμου Αβίας Καλαμών Μεσσηνίας	100
5. Ζιγοβίστι δήμου Δημητσάνας Γορτυνίας Αρκαδίας	131

6. Καστριώτισσα δήμου Καλλιέων Παρνασσίδας Φωκίδας	102
7. Κοκκινοπηλός δήμου Ολύμπου Λάρισας	221
8. Λιβαδάκι δήμου Πλατάνου Ναυπακτίας Αιτωλίας και Ακαρνανίας	86
9. Λιβάδια Πετρίλου δήμου Αθαμάνων Καρδίτσας	12
10. Μέγα Ρεύμα Καρίτσας Δολόπων δήμου Νεβρόπολης Αγράφων Καρδίτσας	22
11. Μηλιά της ομώνυμης κοινότητας Μετσόβου Ιωαννίνων	604
12. Πετρίλο διευρυμένης κοινότητας Αθαμάνων Καρδίτσας	50
13. Πυρά δήμου Καλλιέων Παρνασσίδος Φωκίδας	119
14. Σκαμνέλι δήμου Τύμφης Δωδώνης Ιωαννίνων	186
15. Χαλίκι διευρυμένης κοινότητας Ασπροποτάμου Καλαμπάκας Τρικάλων	38

Από τους ανωτέρω οικισμούς δύο είναι έδρες κοινοτήτων: η Μηλιά Μετσόβου (604 κ.) και το Πετρίλο Αθαμάνων Καρδίτσας (50 κ.).

Με τα προεκτεθέντα καταδεικνύεται νομίζω εναργώς η πανελλήνια μοναδικότητα του Μετσόβου ως του πολυανθρωπότερου ορεινού οικισμού, άξιον δε μνείας είναι το ότι ο Δήμος Μετσόβου είναι ο μοναδικός δήμος της επαρχίας Μετσόβου, μιας από τις τέσσερις του νομού Ιωαννίνων (Δωδώνης, Κόνιτσας, Μετσόβου, Πωγωνίου) η δε έκτασή του ανέρχεται στα 177.676 στρέμματα.

Μετά την εφαρμογή του Σχεδίου Καποδίστριας από τους υπόλοιπους οικισμούς της επαρχίας η μεν Μηλιά παρέμεινε έδρα κοινότητας, τα δε Αμπέλια, η Ανάληψη, οι Μύλοι, το Ξηρικό, οι Σιωλάδες και η Χρυσοβίτσα υπήχθησαν στο δήμο Εγνατίας.

Στο Μέτσοβο χτυπά η καρδιά της Πίνδου γιατί το χωριό είναι κτισμένο στο μέσο σχεδόν του Πινδαϊκού τμήματος τριών νομών (Ιωαννίνων, Τρικάλων και Γρεβενών).

Ο δήμος Μετσόβου συνορεύει προς Β με την κοινότητα Περιβολιού της επαρχίας Γρεβενών του ομώνυμου νομού και το δήμο Γόργιανης της ίδιας επαρχίας, προς τα ΒΑ με την προαναφερθείσα κοινότητα Μηλιάς, προς τα Α με το δήμο Μαλακασίου της επαρχίας Καλαμπάκας του νομού Τρικάλων, προς Ν με την διευρυμένη κοινότητα Ασπροποτάμου της ίδιας επαρχίας και προς Δ με τους δήμους Εγνατίας και Ανατολικού Ζαγοριού της επαρχίας Δωδώνης του νομού Ιωαννίνων.

Παρά τη δεσπόζουσα ορεινή θέση του, το 1999, στις 700 περίπου κλίνες που διαθέτει το χωριό, έγιναν σύμφωνα πάντα με στοιχεία της ΕΣΥΕ 39.407 διανυκτερεύσεις δηλ. 35.083 διανυκτερεύσεις Ελλήνων κατοίκων εσωτερικού 382 διανυκτερεύσεις Ελλήνων μόνιμων κατοίκων εξωτερικού και μόνο 3.942 διανυκτερεύσεις αλλοδαπών.

Η πληρότητα ανήλθε μόλις στο 21,6% και δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ικανοποιητική, ιδίως όσον αφορά το σκέλος του εισαγόμενου τουρισμού, εάν λάβουμε υπόψη ότι η πληρότης ημεδαπών έφθασε το 19,2% και η πληρότης αλλοδαπών μόνο το 2,4% όταν σε ολόκληρο το νομό Ιωαννίνων είχαμε 445.518 διανυκτερεύσεις και πληρότητα 43,1%.

Ιδιαίτερα μικρός ήταν ο αριθμός των διανυκτερεύσεων Ευρωπαϊών τουριστών προερχομένων από χώρες που στερούνται παντελώς ορέων και που λογικό θα ήταν να συγκινούνται από την επίσκεψη των βουνών της Πίνδου, είχαμε δηλ. 8 μόνο διανυκτερεύσεις Βέλγων και Λουξεμβούργιων, 13 διανυκτερεύσεις Δανών και 1588 διανυκτερεύσεις Ολλανδών.

Εάν αναλογισθούμε ότι πολλές από τις διανυκτερεύσεις, πραγματοποιούνται από επισκέπτες των χιονοδρομικών κέντρων του Μετσόβου, από μη μετακινούμενους μακράν του Μετσόβου, λόγω ηλικίας ή άλλους λόγους, παραθεριστές και από διερχόμενους που επιστρέφοντας από διακοπές νυχτώνουν στα βουνά, κατανοούμε ότι προβάλλει επιτακτική η ανάγκη εντατικοποίησης της τουριστικής προβολής του Μετσόβου, της παρουσίασης της πολιτιστικής φυσιογνωμίας της περιοχής και του φυσικού πλούτου της καθώς και η ανάπτυξη

εναλλακτικών μορφών τουρισμού ώστε όλο και περισσότεροι θιασώτες του ορεινού αλλά και του πολιτιστικού τουρισμού να καταστήσουν το Μέτσοβο έδρα των εξορμήσεων τους στους γραφικούς παραδοσιακούς και ιστορικούς οικισμούς της περιοχής και τα πανέμορφα λαγκάδια, ποτάμια και δάση της όπου κυριαρχεί η οξυά, το έλατο, το πεύκο και κυρίως το ρόμπολο.

Είναι γνωστό εξ άλλου ότι από το δήμο Μετσόβου πηγάζουν δύο μεγάλα ποτάμια της Ελλάδας, ο Μετσοβίτικος, παραπόταμος του Άραχθου και ο Αώος, ενώ από τον αυχένα της Κατάρας αρχίζει τη ροή του προς τη Θεσσαλία ο Πηνειός.

Στην περιοχή επίσης του Μετσόβου ή σε άμεση γειτνίαση με αυτή βρίσκονται ο Εθνικός Δρυμός της Πίνδου (Μαυροβούνι - Λίμνες Φλέγκα), ο Εθνικός Δρυμός Βίκου - Γκαμήλας - Αώου και ο Εθνικός Δρυμός της Βάλια Κάλντα και του Αρκουδορέματος καθώς και 12 οικότοποι που εντάσσονται στο δίκτυο «Φύση 2000» το οποίο μέχρι το 2004 θα οριστικοποιηθεί σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης και θα αφορά ενιαίο καθεστώς προστασίας για όλες τις σημαντικές από περιβαλλοντική άποψη περιοχές της Ευρώπης.

«Η καταγραφή, αναγνώριση, εκτίμηση και χαρτογράφηση των τύπων Οικοτόπων και των ειδών Χλωρίδας και Πανίδας της Ελλάδας» χρηματοδοτήθηκε κατά 75% από την Ευρωπαϊκή Ένωση και κατά 25% από τη Γενική Γραμματεία Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Γεωργίας και το ΥΠΕΧΩΔΕ. Το συνολικό ύψος της χρηματοδότησης έφθασε τα 1.301.333 ECU. Το έργο εκτελέστηκε σύμφωνα με την Οδηγία 92/43 της ΕΟΚ από το Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας μέσω του Ελληνικού Κέντρου Βιοτόπων-Υγροτόπων (EKBY), με τη συνεργασία των τμημάτων Βιολογίας των Πανεπιστημίων Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Πατρών στο διάστημα 1/6/1994 έως 31/3/1996 και εγκρίθηκε από τις αρμόδιες επιτροπές της Κοινότητας (Επιτροπή HABITAT 3-4/94 και Επιτροπή LIFE 5-6/10/94).¹

Οι 12 οικότοποι, όλοι σε απόσταση αναπνοής από το Μέτσοβο, είναι ο Ασπροπόταμος, ο Κόζιακας (Κερκέτειο όρος), τα Τζουμέρκα (όρη Αθαμάνων), ο Σμόλικας (το δεύτερο σε ύψος βουνό της Ελλάδας), το Ανήλιο και η Κατάρα, το Περιστέρι (όρος Λάκμος), το Μιτσικέλι, το Ζαγόρι, τα Μετέωρα, η λίμνη της Καστοριάς και η λίμνη των Ιωαννίνων.

Το Νησί της Λίμνης των Ιωαννίνων (που απέχει από το Μέτσοβο μόλις 55 χλμ.), τα Μετέωρα (που απέχουν 75 χλμ.) και η Καστοριά (που απέχει 122 χλμ.) είναι τρία φημισμένα βυζαντινά και μεταβυζαντινά υπαίθρια μουσεία αλλά παράλληλα και τρεις τόποι θρησκευτικής και πνευματικής ανάτασης.

Πέραν όμως της θεωρητικής προσέγγισης του θέματος, προτείνονται εν συνεχεία και συγκεκριμένες εφαρμογές οι οποίες αφορούν στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη της επαρχίας Μετσόβου.

Για την προσέλκυση λοιπόν περισσότερων τουριστών στο Μέτσοβο και την παραμονή τους όσο το δυνατόν περισσότερο χρόνο σ' αυτό πρέπει νομίζω να τους υποδειχθεί ότι πέραν της επίσκεψης των αξιοθέατων του καθ' αυτό οικισμού, έχουν και την δυνατότητα πραγματοποίησής και 11 οδικών διαδρομών στην γύρω Πινδαϊκή χώρα οι οποίες παρουσιάζονται εν συνεχεία περιληπτικά.

Διαδρομή 1η

Μέτσοβο – Μηλιά – Κρανιά – Πλατάνιστος – Παναγιά – Αμπελοχώρι – Ματονέρι – Κορδαλλός – Μέτσοβο

Ακολουθούμε την οδό προς Τρίκαλα

4 χλμ. Προφήτης Ηλίας, όπου το μνημείο των Κρητών εθελοντών που έπεσαν εδώ κατά τον αγώνα για την απελευθέρωση του Μετσόβου στις 10/11/1912 με επικεφαλής

¹ Ενημερωτικό Δελτίο ΤΕΕ 2104 5 Ιουνίου 2000 σσ. 8-14.

- τον καπετάν Στυλιανό Κλειδή από τα Αγκουσελιανά Ρεθύμνου. Ανηγέρθη από τον Εξωραϊστικό Σύλλογο Μετσόβου. (Φωτ. 1).
- 6 χλμ. Αυχένας Παπαζήση. Ακολουθούμε αριστερά την οδό προς Μηλιά - Γρεβενά - Καστοριά.
- 13 χλμ. Αυχένας Τζαν Χορταρά.
- 18 χλμ. Μηλιά (Φωτ. 2).
- 23 χλμ. Διακλάδωση αριστερά προς Εθνικό Δρυμό Πίνδου (την οποία θα ακολουθήσουμε κατά την διαδρομή υπ' αριθμ. 5).
- 25 χλμ. Διακλάδωση αριστερά προς Μικρολίβαδο (που θα ακολουθήσουμε κατά την υπ' αριθμ. 2 διαδρομή).
- 26 χλμ. Κρασιά (Φωτ. 3), με το ναό των Αγίων Πάντων (1857) διατηρητέο μνημείο. Αφήνουμε την οδό κατευθείαν προς Γρεβενά (που θα ακολουθήσουμε κατά τις υπ' αριθμ. 2, 3 και 4 διαδρομές) και στρίβουμε δεξιά προς Κορυδαλλό.
- 36 χλμ. Αφήνουμε την οδό και ευθείαν προς Κορυδαλλό και στρίβουμε δεξιά.
- 38 χλμ. Πλατάνιστος (Παλιά Κουτσούφλιανη), όπου σε εντοιχισμένη στο ναό των Αγίων Πάντων πλάκα διαβάζουμε το συγκινητικό ιστορικό της πυρπόλησης του χωριού από τους ίδιους τους κατοίκους του, όταν ο καθορισμός των συνόρων, μετά τον ατυχή πόλεμο του 1897, το άφηνε έξω από τα όρια του ελληνικού κράτους, και του κτισίματος της Νέας Κουτσούφλιανης, της σημερινής Παναγιάς, την οποία θα συναντήσουμε στη συνέχεια της διαδρομής μας.
- 43 χλμ. Συναντιόμαστε με την οδό Τρικάλων-Μετσόβου και στρίβουμε δεξιά.
- 44 χλμ. Παναγιά. Στρίβοντας αριστερά μπαίνουμε στο χωριό που είναι κτισμένο γύρω από το καθολικό της μονής της Γέννησης της Θεοτόκου Λιμποχόβου η τελευταία μορφή του οποίου ανάγεται στα 1709. Στο τέμπλο του είναι τοποθετημένες ωραιότατες εικόνες (Φωτ. 4) ενώ στον διπλανό ενοριακό ναό του χωριού φυλάγεται εικόνα της Παναγίας του 1493 (Φωτ. 5) που ασήμωσε 300 χρόνια αργότερα (20 Ιουνίου 1793) ο Μετσοβίτης χρυσοχόος Αναστάσιος Κιούρα Ντουλίτζης.²
- 54 χλμ. Αμπελοχώρι (Φωτ. 6).
- 62 χλμ. Ματονέρι (Φωτ. 7). Στην έξοδο του χωριού αφήνουμε την οδό κατ' ευθείαν προς Καλαμπάκα και στρίβουμε αριστερά.
- 67 χλμ. Αμέσως μετά το Μαλακασιώτικο ποτάμι διακλάδωση αριστερά (1 χλμ.) προς το πέτρινο μονότοξο γεφύρι Αλή πασά ή καμάρα Μακώση (στον ομώνυμο παραπόταμο του Μαλακασιώτικου ποταμού, της αρχής δηλ. του Πηνειού)³
- 70 χλμ. Συνάντηση με την εθνική οδό Τρικάλων - Ιωαννίνων. Στρίβουμε αριστερά.
- 98 χλμ. Αυχένας Κατάρας.
- 111 χλμ. Μέτσοβο

Διαδρομή 2η

Μέτσοβο – Μηλιά – Κρασιά – Κηπουρείο – Μαυραναίοι – Ζάκας – Σπήλαιο – Μικρολίβαδο – Μηλιά – Μέτσοβο

Ακολουθούμε την ίδια όπως και προηγουμένως διαδρομή, αφήνουμε στο 25ο χλμ. την οδό αριστερά προς Μικρολίβαδο (απ' όπου θα επιστρέψουμε) και από την Κρασιά (26 χλμ.) συνεχίζουμε προς Γρεβενά αφήνοντας δεξιά μας την οδό προς Κορυδαλλό (που είχαμε ακολουθήσει κατά την υπ' αριθμ. 1 διαδρομή).

² Τριαντάφυλλος Δημ. Παπαζήσης *Πολιτιστικός Τουριστικός Οδηγός Επαρχίας Καλαμπάκας*. Τρίκαλα 1997 σ. 423.

³ Τριαντάφυλλος Δημ. Παπαζήσης ό.π. σ. 422 και Αντώνης Γαλερίδης «Πετρογέφυρα στο Θεσσαλικό κάμπο» *Πέτρινα Γεφύρια Αφιέρωμα Καθημερινής* 13/2/2000 σ. 31.

- 27 χλμ. Αριστερά μας το πέτρινο μονότοξο γεφύρι Ματσαγκάνη στο ποτάμι της Κρανιας. (Φωτ. 9)
- 44 χλμ. Αριστερά μας η πέτρινη πεντάτοξη γέφυρα Σπανού⁴, στον ποταμό Βενέτικο, παραπόταμο του Αλιάκμονα, η οποία επονομάζεται έτσι γιατί χτίστηκε το 1846 με χρηματοδότηση του Αλβανού Μουσταφά αγά του επιλεγόμενου Σπανού. (Φωτ. 10)
- 54 χλμ. Συναντιόμαστε με την επαρχιακή οδό Γρεβενών - Περιβολιού και Σαμαρίνας και στρίβουμε αριστερά.
- 61 χλμ. Αφήνουμε τη διακλάδωση δεξιά προς Σαμαρίνα και Σμίξη (που θα ακολουθήσουμε κατά τις υπ' αριθμ. 3 και 4 διαδρομές) και συνεχίζουμε κατ' ευθείαν προς Ζάκα και Περιβόλι.
- 65 χλμ. Αριστερά μας η πέτρινη δίτοξη γέφυρα Βενέτικου. (Φωτ. 11).
- 68 χλμ. Ζάκας (Φωτ. 12), όπου ο ανδριάντας του αγωνιστή της Εθνικής Αντίστασης (Φωτ. 13) και η προτομή του Θεόδωρου Ζάκα (1798-1882) οπλαρχηγού του 1821.
- 70 χλμ. Τοποθεσία Κρύα Βρύση. Αφήνουμε την κύρια (ασφαλτοστρωμένη) οδό κατ' ευθείαν προς Περιβόλι και στρίβουμε αριστερά σε μια δευτερεύουσα οδό προς Περιβόλι μέσω Σπηλαίου.
- 74 χλμ. Σπήλαιο (Φωτ. 14), όπου το καθολικό της διαλυμένης μονής της Κοίμησης της Θεοτόκου⁵ το οποίο κτίστηκε το 1633 επί Σουλτάνου Μουράτ Δ' (1611-1640) που μνημονεύεται στην επιγραφή πέτρινης πλάκας, και αγιογραφήθηκε το 1658 από τους ζωγράφους Μιχάλη από την Πλαγιά Κόνιτσας και Ηλία από το Επταχώρι Καστοριάς. (Φωτ. 15)
Στην κεντρική πλατεία του χωριού όπου και ο ενοριακός ναός των Παμμεγίστων Ταξιαρχών, είναι στημένη η προτομή του οπλαρχηγού Διαμαντή-Μάνου Κόκκινου που απαγχονίστηκε το 1908 στο Μοναστήρι της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας. (Φωτ. 16)
- 75 χλμ. Μια οδός αριστερά κατηφορίζει προς τον ποταμό Βενέτικο και καταλήγει σε 5 χλμ. στο δίτοξο γεφύρι της Πορτίτσας, σε εντυπωσιακή τοποθεσία στην είσοδο του ομώνυμου φαραγγιού. (Φωτ. 17). Επιστρέφουμε.
- 85 χλμ. Συνεχίζουμε προς Περιβόλι.
- 92 χλμ. Συναντιόμαστε με την κύρια (ασφαλτοστρωμένη) οδό προς Περιβόλι και στρίβουμε αριστερά.
- 101 χλμ. Στο Δασοκομείο Σμίξης, Σαμαρίνας, Περιβολιού, Αβδέλλας αφήνουμε την οδό κατευθείαν προς Περιβόλι (7 χλμ. το οποίο θα επισκεφθούμε ακολουθώντας την υπ' αριθ. 4 διαδρομή) που συναντά στην αρχή της το πέτρινο τρίκογχο τρουλλαίο εξωκκλήσι του Αγίου Νικολάου (που κτίστηκε το 1803 καταστράφηκε από σεισμό και ανακαινίστηκε πρόσφατα) και στρίβουμε αριστερά.
- 116 χλμ. Μικρολίβαδο.
- 125 χλμ. Συναντιόμαστε με την οδό Μετσόβου-Κρανιας (στο 25ο της χλμ.) και στρίβουμε δεξιά.
- 150 χλμ. Μέτσοβο.

Διαδρομή 3η

Μέτσοβο – Μηλιά – Κρασιά – Κηπουρείο – Μαυραναίοι – Αναβρυτά – Φιλιππαιοί – Σαμαρίνα – Σμόλικας – Φούρκα – Κόνιτσα – Ιωάννινα – Μέτσοβο

Ακολουθούμε την ίδια όπως και προηγουμένως διαδρομή μέχρι το 61ο χλμ. όπου αφήνουμε την οδό κατ' ευθείαν προς Ζάκα - Σπήλαιο - Περιβόλι (την οποία είχαμε ακολουθήσει κατά την υπ' αριθμ. 2 διαδρομή) και στρίβουμε δεξιά.

⁴ Γιώργος Τσότσος «Γεφύρια της Μακεδονίας» *Πέτρινα Γεφύρια Αφιέρωμα Καθημερινής* 13/2/2000 σ. 24.

⁵ ΑΔ 29 (1973/74) Χρονικά σ. 585.

- 74 χλμ. Αφήνουμε την οδό κατ' ευθείαν προς Σμίξη (που θα ακολουθήσουμε κατά την υπ' αριθμ. 4 διαδρομή) στρίβουμε δεξιά προς Σαμαρίνα και αμέσως κατόπιν αφήνουμε την οδό δεξιά προς Αλατόπετρα (που θα ακολουθήσουμε κατά την υπ' αριθμ. 4 διαδρομή).
- 77 χλμ. Μια μικρή διακλάδωση δεξιά μας επιτρέπει να πλησιάσουμε τα δυο παρατηρητήρια ενός εντυπωσιακού καταρράκτη. (Φωτ. 18)
- 87 χλμ. Διακλάδωση δεξιά προς Δοτσικό (που θα ακολουθήσουμε κατά την υπ' αριθμ. 4 διαδρομή).
- 100 χλμ. Σαμαρίνα (Φωτ. 19), πατρίδα του νεομάρτυρα Δημητρίου που άθλησε στις 18 Αυγούστου 1808 επί Αλή πασά στα Γιάννενα και του καπετάν Γιώργου Αρκούδα που έδρασε κατά την περίοδο 1897-1906 (Αυγούστου 6) οπότε και σκοτώθηκε από τους Τούρκους κοντά στο Δίλοφο Ζαγορίου.
Πριν να περάσουμε το γεφύρι και να μπούμε στο χωριό διακρίνουμε δεξιά μας την προτομή του υπολοχαγού Αλεξάνδρου Διάκου (Φωτ. 20) από τη Χάλκη Δωδεκανήσου που έπεσε την 1/11/1940 είναι δηλ. ο πρώτος Έλληνας αξιωματικός του Ελληνοϊταλικού πολέμου. Μέσα στο χωριό βρίσκεται και η προτομή του ταγματάρχη πεζικού Γιάννη Δ. Μπαλντούμη που έπεσε στις 29/6/1942 και μνημείο των πεσόντων στις 10/4/1826 στο Μεσολόγγι παιδιών της Σαμαρίνας υπό τον καπετάν Φλώρο. Η ενοριακή εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου (Μεγάλη Παναγιά, Φωτ 21) κτίστηκε το 1815 και αγιογραφήθηκε το 1829 από τον Αντώνη Παπαϊωάννου και τον αδελφό του ιερέα Χρήστο Παπαϊωάννου που το 1818 είχε τοιχογραφήσει και την εκκλησία του Προφήτη Ηλία του χωριού. Στη στέγη της κόγχης του Αγίου Βήματος έχει φυτρώσει ένα πεύκο ύψους μεγαλύτερου των 8μ⁶. (Φωτ. 22). Στην αυλή της εκκλησίας έχει στηθεί το ηρώο της γυναίκας της Πίνδου. (Φωτ. 23).
- 106 χλμ. Τοποθεσία Ρωμιός σ' ένα αυχένα του Σμόλικα. Ακολουθούμε την αριστερή οδό.
- 112 χλμ. Αριστερά μας η οδός που θα ακολουθήσουμε για να επιστρέψουμε στο Μέτσοβο μέσω Κόνιτσας και Ιωαννίνων. Στρίβουμε δεξιά.
- 113 χλμ. Η οδός αριστερά μήκους 4 χλμ. μας οδηγεί στο ύψωμα του Άη Λιά όπου το ομώνυμο εξωκκλήσι, οι προτομές του προαναφερθέντος υπολοχαγού Αλεξάνδρου Διάκου και του συνταγματάρχη πεζικού Κων/νου Δαβάκη, από τα Κεχριάτικα Λακωνίας που τραυματίστηκε εδώ στις 2/11/1940 και το ηρώο των πεσόντων κατά τις μάχες προς απόκρουση των Ιταλών εισβολέων (Φωτ. 24). Από το ύψωμα ωραιότατη θέα προς τον Σμόλικα και τη Φούρκα (Φωτ. 25), τον επόμενο σταθμό μας. Επιστρέφουμε.
- 121 χλμ. Στρίβουμε αριστερά προς Φούρκα.
- 122 χλμ. Φούρκα απ' όπου μια αγροτική οδός μήκους 6 χλμ. οδηγεί στο διαλυμένο μοναστήρι της Κοίμησης της Θεοτόκου Κλαδόρμης⁷ (Φωτ. 26) που αναφέρεται σε κώδικα της μονής Ζάβορδας Γρεβενών του 1534⁸. Η σημερινή μορφή του καθολικού ανάγεται, σύμφωνα με επιγραφή σε πέτρινη πλάκα, στα 1747. Επιστρέφουμε.
- 136 χλμ. Αριστερά μας η οδός που ήλθαμε από τη Σαμαρίνα.
- 155 χλμ. Συνάντηση με την εθνική οδό Ιωαννίνων-Κοζάνης. Στρίβουμε αριστερά προς Γιάννενα.
- 233 χλμ. Γιάννενα.

⁶ Δες και Κίτσου Μακρή «Ένα χωριό – Μια εκκλησία – Ένα δένδρο» *Εφημερίδα «Ωραία Σαμαρίνα»*. Φυλ. 90.

⁷ Τριαντάφυλλος Δημ. Παπαζήσης «Δυο μοναστήρια του Σαρανταπόρου», *Ηπειρωτικό Ημερολόγιο*, 1983, σσ. 295-299.

⁸ Μακρής Δ. «Το μοναστήρι της Παναγίας της Κλαδόρμης» *Μακεδονική Ζωή* τεύχος 132 (1977) σ. 38, *Φούρκα. Το μαγευτικό χωριό της Πίνδου* Έκδοση Φιλεκαπαιδευτικής Αδελφότητας «η Φούρκα», 1978.

290 χλμ. Μέτσοβο.

Διαδρομή 4η

Μέτσοβο – Μηλιά – Κρασιά – Κηπουρειό – Μαυραναίοι – Αναβρυτά – Αλατόπετρα – Μεσολούρι – Δοτσικό – Σαμαρίνα – Δίστρατο – Σμίξη – Αναβρυτά – Μέτσοβο

Ακολουθούμε την ίδια όπως και προηγουμένως διαδρομή μέχρι το 74ο χλμ. όπου αφήνουμε την οδό κατ' ευθείαν προς Σμίξη (από την οποία θα επιστρέψουμε), στρίβουμε δεξιά και αμέσως κατόπιν αφήνουμε την οδό κατ' ευθείαν προς Σαμαρίνα (που είχαμε ακολουθήσει κατά την υπ' αριθ. 3 διαδρομή) και ξαναστρίβουμε δεξιά.

76 χλμ. Αλατόπετρα (Φωτ. 27).

89 χλμ. Μεσολούρι, με την εκκλησία του Αγίου Δημητρίου (Φωτ. 28) που κτίστηκε το 1778, από τους ορεσίβιους, όπως αναφέρεται στην κτητορική της επιγραφή, οπλαρχηγούς Τόσκα και Γώγο.

92 χλμ. Μια μικρή διακλάδωση δεξιά (500 μ.) συναντά αριστερά της, στην είσοδο του χωριού Δοτσικό, πέτρινο μονότοξο γεφύρι (Φωτ. 29) που κτίστηκε το 1884 από τον μάστορα Γούλα Μητάκο (1854-1962) από τη Λούβρη Βοΐου Κοζάνης με καταγωγή όμως βορειοηπειρώτικη⁹. Στρίβουμε αριστερά προς Σαμαρίνα.

95 χλμ. Συνάντηση με την οδό Γρεβενών-Σαμαρίνας. Στρίβουμε δεξιά προς Σαμαρίνα.

108 χλμ. Σαμαρίνα (για την οποία δεξ στην προηγούμενη διαδρομή υπ' αριθ. 3). Ακολουθούμε την οδό προς Κόνιτσα.

112 χλμ. Μια μικρή διακλάδωση αριστερά συναντά δεξιά της το εξωκλήσι της Μεταμόρφωσης του Σωτήρα (Φωτ. 30) και καταλήγει (500 μ.) στο διαλυμένο μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής (Φωτ. 31) το καθολικό του οποίου αγιογραφήθηκε, σύμφωνα με την κτητορική του επιγραφή, το 1819 από τους Σαμαρινιώτες αναγνώστες Μιχαήλ, Δημήτριο και Ιωάννη.

117 χλμ. Δασικός δρόμος δεξιά οδεύει κατ' αρχήν δίπλα σε μικρούς καταρράκτες (Φωτ. 32) της κοιλάδας του Διαβόλου (Διαβολόρεμα ή Βάλια Κίρνα στα βλάχικα) και ανηφορίζοντας στο βουνό καταλήγει σε μια θέση (8 χλμ.) απ' όπου ένα σύντομο μονοπάτι οδηγεί σ' ένα σημείο από το οποίο φαίνεται ο καταρράκτης Κρεμαστό Νερό να γκρεμίζεται στο Διαβολόρεμα από ύψος 100 μ. (Φωτ. 33)

125 χλμ. Η οδός δεξιά οδηγεί στην Κόνιτσα. Στρίβουμε αριστερά προς Δίστρατο-Χιονοδρομικό Κέντρο Βασιλίτσας.

129 χλμ. Δίστρατο (Φωτ. 34), όπου η προτομή του επιλοχία Ηλία Κων/νου Ραμαντάνη που έπεσε στην Κορυτσά στις 19/11/1940.

143 χλμ. Χιονοδρομικό κέντρο Βασιλίτσας.

150 χλμ. Σμίξη (Φωτ. 35).

163 χλμ. Συναντιόμαστε με το 74ο χλμ. της διαδρομής μας και επιστρέφουμε προς Μέτσοβο.

237 χλμ. Μέτσοβο.

Διαδρομή 5η

Μέτσοβο – Μηλιά – Βάλια Κάλντα – Περιβόλι – Βοβούσα – Φλαμπουράρι – Φράγμα Αώου – Χρυσοβίτσα – Μέτσοβο

⁹ Σπύρος Ι. Μαντάς «Οι κουδαραίοι Κιοπρουλήδες», «Πέτρινα γεφύρια» *Αφιέρωμα εφημ. «Καθημερινή»*, 13/2/2000, σ. 14.

Ακολουθούμε την διαδρομή υπ' αριθ. 1 μέχρι το 23ο χλμ. όπου στρίβουμε αριστερά προς Μπαλτσές (10 χλμ.) – Εθνικό Δρυμό Πίνδου.

- 40 χλμ. Βάλια Κάλντα (Ζεστό Ποταμάκι) (Φωτ. 36). Από εδώ μπορούμε να επισκεφθούμε πεζή και διάφορες άλλες τοποθεσίες του Εθνικού Δρυμού της Πίνδου όπως τις Λίμνες Φλέγκα, τους Καταρράκτες και το Αρκουδόρεμα.
- 50 χλμ. Διακλάδωση αριστερά προς το 76ο χλμ. της διαδρομής μας, το Περιβόλι (7 χλμ.) και τη Βοβούσα. Θα προτιμήσουμε να στρίψουμε δεξιά προς Γρεβενά (47 χλμ.) για να περάσουμε εκτός από το Περιβόλι και από ένα άλλο Βλαχοχώρι, την Αβδέλλα.
- 56 χλμ. Διακλάδωση αριστερά προς Περιβόλι (2 χλμ). Συνεχίζουμε προς Γρεβενά.
- 60 χλμ. Η οδός κατ' ευθείαν συνεχίζεται προς το Δασονομείο Σμίξης, Αβδέλλας, Περιβολιού, Σαμαρίνας (1 χλμ. απ' όπου είχαμε περάσει ακολουθώντας την 2η διαδρομή) αφού συναντήσει δεξιά της το πέτρινο τρίκογχο τρουλαίο εξωκλήσι του Αγίου Νικολάου (που κτίστηκε το 1803, καταστράφηκε από σεισμό και ανακαινίστηκε πρόσφατα). Στρίβουμε αριστερά προς Αβδέλλα.
- 66 χλμ. Αβδέλλα, πατρίδα των πρωτοπόρων του Ελληνικού και Βαλκανικού κινηματογράφου αδελφών Γιάννη Δ. Μανάκια (1878-1954) και Μίλτου Δ. Μανάκια (1882-1964) των οποίων υπάρχουν και προτομές. Υπάρχει επίσης προτομή του αρχιστράτηγου Κων/νου Τότσιου (1892-1951). Στην πάνω γειτονιά του χωριού βρίσκεται η εκκλησία του Αγίου Αθανασίου που κτίστηκε το 1511 και ανακαινίστηκε το 1812¹⁰ αγιογραφήθηκε δε από τον Σαμαριναίο αναγνώστη Μιχαήλ.
- 72 χλμ. Περιβόλι (Φωτ. 37), φημισμένο Βλαχοχώρι, με τον τρίκλιτο ενοριακό ναό του Αγίου Γεωργίου (Φωτ. 38) που χρονολογείται στα 1760 τις δε τοιχογραφίες του φιλοτέχνησε το 1775 ο αγιογράφος Ιωάννης από το Καπέσοβο Ζαγορίου. Στο ξυλόγλυπτο τέμπλο του δούλεψαν επί 14 χρόνια, στο δεύτερο μισό του 18ου αι., δύο Μετσοβίτες ταλιαδόροι.
- 76 χλμ. Διακλάδωση αριστερά προς το 50ο χλμ. της διαδρομής μας (3 χλμ.).
- 87 χλμ. Βοβούσα (Φωτ. 39), με πέτρινο μονότοξο γεφύρι πάνω στον Αώο που κτίστηκε το 1748 με έξοδα του Αλέξη Μίσου¹¹ (Φωτ. 40) και ένα άλλο μικρότερο πέτρινο μονότοξο γεφύρι στο Ασπρόρεμα (Φωτ. 41).
- 111 χλμ. Διακλάδωση δεξιά προς Ελατοχώρι-Μακρίνο κλπ (την οδό αυτή θα ακολουθήσουμε κατά την 6η διαδρομή).
- 113 χλμ. Φλαμπουράρι, με τον τρίκλιτο ενοριακό ναό του Αγίου Νικολάου (Φωτ. 42) που χρονολογείται στα 1774 και διαθέτει οκταγωνικό καμπαναριό και ξυλόγλυπτο τέμπλο. Αφήνουμε την οδό κατ' ευθείαν προς Γιάννενα (που θα ακολουθήσουμε κατά την 6η διαδρομή) και στρίβουμε αριστερά προς Μέτσοβο.
- 124 χλμ. Τοποθεσία Πέντε Αλώνια απ' όπου μια διακλάδωση αριστερά (0,5 χλμ.) οδηγεί στο μεγαλύτερο από τα φράγματα του Αώου με τα οποία δημιουργήθηκε η τεχνητή λίμνη Αώου (Φωτ. 43).
- 127 χλμ. Η οδός κατ' ευθείαν συνεχίζεται προς Μέτσοβο (21 χλμ). Στρίβουμε δεξιά προς Χρυσobίτσα.
- 137 χλμ. Χρυσobίτσα, με την ενοριακή εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου (Φωτ. 44), που κοσμείται με τοιχογραφίες του τέλους του 17ου ή των αρχών του 18ου αιώνα.
- 140 χλμ. Συνάντηση με την οδό Ιωαννίνων-Μετσόβου. Στρίβουμε αριστερά.
- 155 χλμ. Μέτσοβο.

¹⁰ Εφημερίδα «Αβδέλλα» Φεβρουάριος 1977.

¹¹ Αργύρης Πετρονώτης «Πως κτίζονται τα γεφύρια» Πέτρινα Γεφύρια – Αφιέρωμα Καθημερινής 13/2/2000, σ. 6.

Διαδρομή 6η
Μέτσοβο – Δήμος Ανατολικού Ζαγοριού (Μηλιωτάδες – Δόλιανη – Μακρίνο –
Ελατοχώρι – Γρεβενίτι – Τρίστενο – Μηλιωτάδες) – Μέτσοβο

Ακολουθούμε την οδό προς Γιάννενα.

- 37 χλμ. Μπαλντούμα. Περνάμε τη γέφυρα του Αραχθου και μετά από λίγο στρίβουμε δεξιά.
- 42 χλμ. Δίτοξη πέτρινη γέφυρα Καμπέρ Αγά (Φωτ. 45) στο Ζαγορίτικο ποταμό, παραπόταμο του Αράχθου.
- 43 χλμ. Μηλιωτάδες (έδρα του Δήμου Ανατολικού Ζαγοριού).
- 48 χλμ. Από την οδό που συνεχίζεται κατ' ευθείαν θα επιστρέψουμε στο τέλος της διαδρομής μας. Στρίβουμε αριστερά.
- 57 χλμ. Δόλιανη, με πέτρινο τοξωτό γεφύρι (Φωτ. 46) και την εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου του 1791.
- 67 χλμ. Μακρίνο (Φωτ. 47), με το διαλυμένο μοναστήρι της Κοίμησης της Θεοτόκου στο καθολικό του οποίου σώζονται τοιχογραφίες του 1792 έργα των Καπεσοβιτών Ιωάννη και του γιου του Αναστάσιου.
- 70 χλμ. Ελατοχώρι.
- 71 χλμ. Συνάντηση με την οδό Φλαμπουραρίου-Βωβούσας (που είχαμε ακολουθήσει κατά την 5η διαδρομή). Στρίβουμε δεξιά.
- 73 χλμ. Φλαμπουράρι (για το οποίο δεξ στην προηγούμενη διαδρομή).
- 80 χλμ. Μια διακλάδωση δεξιά οδηγεί σε 3 χλμ. στη Μονή Κοίμησης της Θεοτόκου Βοτσάς (Φωτ. 48) που ιδρύθηκε κατά την παράδοση το 672 από τον αυτοκράτορα Κων/νο Δ΄ Πωγωνάτο (668-685) όταν γύριζε από την εκστρατεία του στη Σικελία. Σύμφωνα πάντα με την παράδοση ο Πωγωνάτος ίδρυσε κατά την επιστροφή του από τη Σικελία και τη μονή Μολυβδοσκεπάστης Κόνιτσας, τη Μεσογέφυρα της Κόνιτσας, τη μονή Μεταμόρφωσης του Σωτήρα Κλειδωνιάς που δεν σώζεται σήμερα και την προαναφερθείσα (στη 1η διαδρομή) Μονή Λιμποχόβου Παναγίας Καλαμπάκας. Στο καθολικό (Φωτ. 49) σώζονται τοιχογραφίες του 1680 και ξυλόγλυπτο τέμπλο με εικόνα της Παναγίας Ελεούσας του 1689¹². Κοντά στο μοναστήρι σώζεται το μονότοξο πέτρινο γεφύρι της Κούρτιας (Φωτ. 50), στο Βάρδα ποταμό, παραπόταμο του προαναφερθέντος Ζαγορίτικου.
- 86 χλμ. Έχουμε επιστρέψει στην κεντρική μας διαδρομή και συνεχίζουμε προς Γρεβενίτι.
- 90 χλμ. Γρεβενίτι, με την ενοριακή εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου με ξυλόγλυπτο τέμπλο.
- 92 χλμ. Τρίστενο, με το ναό του Αγίου Γεωργίου του 1793 και τη μονότοξη πέτρινη γέφυρα Πασπαλιάρη στο Βάρδα ποταμό.
- 98 χλμ. Συναντιόμαστε με το 48ο χλμ. της διαδρομής μας και μετά από λίγο διακρίνουμε δεξιά μας τη μονότοξη πέτρινη γέφυρα Τσίπιανης στο Βάρδα ποταμό.
- 146 χλμ. Μέτσοβο.

Διαδρομή 7η*
Μέτσοβο – Μηλιωτάδες – Δήμος Κεντρικού Ζαγοριού (Μανασσής – Δικόρυφο –
Βίτσα – Μονοδένδρι – Άνω Πεδινά – Ελαφότοπος – Κάτω Πεδινά) – Καλπάκι –
Γιάννενα – Μέτσοβο

¹² Φοίβος Πιομπίνος *Έλληνες αγιογράφοι μέχρι το 1821*, Αθήνα 1971, σ. 100.

* Λόγω έλλειψης χώρου δεν κατέστη δυνατόν να δημοσιευθούν φωτογραφίες και για τις επόμενες διαδρομές.

Μέχρι τους Μηλιωτάδες (43 χλμ.) ακολουθούμε την προηγούμενη διαδρομή. Εκεί στρίβουμε αριστερά.

- 50 χλμ. Καβαλλάρι, με το ναό της Αγίας Τριάδας που αγιογραφήθηκε το 1816 από τον Τσεπελοβίτη αναγνώστη Αναστάσιο.
- 61 χλμ. Διακλάδωση δεξιά προς Νεγάδες-Φραγκάδες (δες διαδρομή 8) και αμέσως κατόπιν στρίβουμε δεξιά προς τη Μονή Κοίμησης της Θεοτόκου Βισικού.
- 63 χλμ. Μονή Βισικού. Κτίστηκε το 1606, ανακαινίστηκε το 1787 και αγιογραφήθηκε το 1818 από τον Τσεπελοβίτη αναγνώστη Αναστάσιο και τον γιο του Γεώργιο. Επιστρέφουμε.
- 65 χλμ. Συνεχίζουμε προς Μανασσή.
- 69 χλμ. Μανασσής, με τον ενοριακό ναό του Αγίου Γεωργίου που κτίστηκε το 1780 και αγιογραφήθηκε το 1812 από τον προαναφερθέντα Τσεπελοβίτη αναγνώστη Αναστάσιο που το 1816 χρύσωσε και το τέμπλο του ναού.
- 73 χλμ. Δικόρυφο, με τον ναό του Αγίου Μηνά που κτίστηκε το 1806 και αγιογραφήθηκε, επίσης το 1812, από τον προαναφερθέντα Τσεπελοβίτη αναγνώστη Αναστάσιο.
- 83 χλμ. Η οδός κατ' ευθείαν συνεχίζεται προς Γιάννενα και Κόνιτσα. Στρίβουμε δεξιά.
- 84 χλμ. Η οδός κατ' ευθείαν συνεχίζεται προς το 96 χλμ. της υπ' αριθ. 8 διαδρομής (6 χλμ.). Στρίβουμε αριστερά προς Βίτσα.
- 87 χλμ. Αριστερά μας η οδός που θα ακολουθήσουμε στην επιστροφή.
- 90 χλμ. Βίτσα, φημισμένο Ζαγοροχώρι με τον ενοριακό ναό της Κοίμησης της Θεοτόκου Κάτω Βίτσας που κτίστηκε το 1720¹³, αγιογραφήθηκε το 1728, το δε τέμπλο του χρονολογείται στα 1739¹⁴, την εκκλησία του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου που κτίστηκε το 1793 και αγιογραφήθηκε το 1809, το ναό του Αγίου Νικολάου που κτίστηκε το 1618 αγιογραφήθηκε δε την ίδια χρονιά από τον ζωγράφο Μιχαήλ από το Λινοτόπι της Καστοριάς και τον ενοριακό ναό των Ταξιαρχών Άνω Βίτσας που χρονολογείται στα 1606/7.
- 91 χλμ. Αριστερά μας ο αρχαιολογικός χώρος Βίτσας-Μονοδενδρίου (με ερείπια σπιτιών και δύο νεκροταφείων μιας μολοσσικής κόμης) και αμέσως κατόπιν αφήνουμε την οδό και ευθείαν (που θα την ακολουθήσουμε εν συνεχεία) και στρίβουμε δεξιά προς Μονοδένδρι (1χλμ), ξακουστό επίσης Ζαγοροχώρι, όπου η εκκλησία του Αγίου Μηνά με τοιχογραφίες του 1620 στον κυρίως ναό, έργα του προαναφερθέντος αγιογράφου Μιχαήλ από το Λινοτόπι της Καστοριάς και τοιχογραφίες του 1734 στον πρόναο. Το τέμπλο της εκκλησίας χρονολογείται στα 1782. Στο χωριό βρίσκεται και ο ναός του Αγίου Γεωργίου που ανακαινίστηκε το 1558¹⁵ καθώς και ο ενοριακός ναός του Αγίου Αθανασίου. Από το χωριό ένα φαρδύ καινούργιο καλντερίμι, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί και από αυτοκίνητα, οδηγεί σε 15' στη διαλυμένη Μονή Αγίας Παρασκευής στο χείλος της χαράδρας του Βίκου. Κτίστηκε το 1413/14¹⁶ από τον Μιχαήλ Βοηβόνδα τον Θεριανό, άρχοντα της Βαστανίας. Επιστρέφουμε.
- 93 χλμ. Στρίβουμε δεξιά προς Μονή Προφήτη Ηλία Βίτσας – Οξυά Μονοδενδρίου.
- 95 χλμ. Μια μικρή διακλάδωση αριστερά (0,5 χλμ.) οδηγεί στην διαλυμένη μονή Προφήτη Ηλία Βίτσας που υπήρχε στις αρχές του 15ου αιώνα, αφού εγκαταστάθηκε σ' αυτή

¹³ Ι. Νικολαΐδης (Οικονόμου) *Ιστορική μονογραφία περί της εν Ηπείρω χώρας Βεζήτζης (Βίτσας – Μονοδενδρίου Ζαγοριού)* Εν Ιωαννίνους 1939, σ. 78.

¹⁴ Ευστράτιος Τσαπαρλής *Ξυλόγλυπτα τέμπλα Ηπείρου 17ου-α ημίσεως 18ου αιώνα, διατριβή επί διδακτορία*. Αθήνα 1980, σ. 88.

¹⁵ Ιωάννης Λαμπρίδης *Ηπειρωτικά Μελετήματα – Ζαγοριακά – Μέρος πρώτο*, σ. 28.

¹⁶ Λεάνδρος Βρανούσης *Ιστορικά και τοπογραφικά του Μεσαιωνικού Κάστρου των Ιωαννίνων*, Αθήνα 1968, σσ. 80-81 (512-513), Λίνος Πολίτης «Η κτητορική επιγραφή της Μονής Αγίας Παρασκευής Βίτσας και η χρονολογία της» *Ελληνικά* 20 (1967) 421-426, Μυρτάλη Αχείμαστου-Ποταμιάνου *ΑΔ* 30 (1975) Χρονικά σ. 225.

με την οικογένειά του για αλλαγή κλίματος ο προαναφερθείς Μιχαήλ Βοηβόνδας ο Θεριανός, ανακαινίστηκε δε το 1632, 1668 και 1673. Στο τοιχογραφημένο καθολικό υπάρχει ξυλόγλυπτο τέμπλο όμοιο με αυτό του καθολικού της μονής Μολυβδοσκεπάστης Κόνιτσας.

- 102 χλμ. Τοποθεσία Οξυά Μονοδενδρίου απ' όπου ωραιότατη θέα της χαράδρας του Βίκου. Επιστρέφουμε.
- 115 χλμ. Βρίσκομαστε στο 87 χλμ. της ακολουθούμενης διαδρομής όπου στρίβουμε δεξιά.
- 117 χλμ. Αριστερά μας η παρακαμπτήριος Άνω Πεδινών. Συνεχίζουμε κατ' ευθείαν.
- 118 χλμ. Αριστερά μας η οδός που θα ακολουθήσουμε φεύγοντας από τα Άνω Πεδινά και αμέσως κατόπιν δεξιά μας η διαλυμένη Μονή Ευαγγελισμού και πιο πέρα οι προτομές του λογίου ιερωμένου Νεόφυτου Δούκα (1760-1845) και του εθνικού ευεργέτη, γιατρού και συγγραφέα Ιωάννη Λαμπρίδη (1839-1891). Το καθολικό της μονής κτίστηκε το 1793 και αγιογραφήθηκε το 1809 από τους Λάζαρο, γιο του ιερέα Ιωάννη και τον Λάζο Κανήκη, ανηψιό του Λαζάρου, που κατάγονταν από εδώ.
- 119 χλμ. Αριστερά μας η παρακαμπτήριος Άνω Πεδινών. Στρίβουμε δεξιά.
- 120 χλμ. Αριστερά μας η οδός που θα ακολουθήσουμε στην επιστροφή μας. Συνεχίζουμε κατ' ευθείαν προς Ελαφότοπο.
- 124 χλμ. Ελαφότοπος, με το ναό της Κοίμησης της Θεοτόκου που αγιογράφησε το 1646 ο ζωγράφος Κων/νος. Επιστρέφουμε.
- 128 χλμ. Στρίβουμε δεξιά.
- 129 χλμ. Η οδός συνεχίζεται κατ' ευθείαν παρακάμπτοντας τα Κάτω Πεδινά. Στρίβουμε αριστερά και μπαίνουμε στο χωριό όπου η ενοριακή εκκλησία του Αγίου Αθανασίου που κτίστηκε το 1704 και ανακαινίστηκε το 1791.
- 130 χλμ. Συναντιόμαστε με την παρακαμπτήριο Κάτω Πεδινών. Διακρίνουμε δεξιά μας το ναό των Ταξιαρχών που κτίστηκε το 1612, αγιογραφήθηκε δε το 1749 από τον Καπεσοβίτη ζωγράφο Αναστάσιο.
- 136 χλμ. Καλύβια. Δεξιά μας ο ναός του Αγίου Νικολάου με δυο στρώματα τοιχογραφιών από τα οποία το παλαιότερο χρονολογείται στο β' μισό του 15ου αι. ή τις αρχές του 16ου¹⁷ το δε νεότερο στις αρχές του 17ου αι.¹⁸.
- 140 χλμ. Καλπάκι. Στρίβουμε αριστερά προς Γιάννενα.
- 230 χλμ. Μέτσοβο.

Διαδρομή 8η

Μέτσοβο – Μηλιωτάδες – Δήμος Τύμφης (Φραγκάδες – Νεγάδες – Κήποι – Κουκκούλι – Καπέσοβο – Βραδέτο – Τσεπέλοβο – Σκαμνέλι – Γυφτόκαμπος – Ηλιοχώρι – Βρυσοχώρι – Λαΐστα) – Βοβούσα – Μέτσοβο

- Μέχρι το 61 χλμ. δεξ στη διαδρομή υπ' αριθ. 7. Στο χλμ. αυτό στρίβουμε δεξιά.
- 66 χλμ. Εξωκλήσι Αγίου Χριστοφόρου (Γυφτοκλήσι). Η οδός αριστερά οδηγεί στο 91 χλμ. της διαδρομής μας (7 χλμ.). Στρίβουμε δεξιά προς Φραγκάδες.
- 68 χλμ. Αριστερά μας η οδός που θα ακολουθήσουμε φεύγοντας από τους Φραγκάδες. Στρίβουμε δεξιά.
- 72 χλμ. Φραγκάδες, με τρίτοξο γεφύρι στη θέση Μύλος, την ενοριακή εκκλησία του Αγίου Δημητρίου του 1771 και το διαλυμένο μοναστήρι του Αγίου Νικολάου όπου τέμπλο του 1660. Επιστρέφουμε.
- 76 χλμ. Συνεχίζουμε κατ' ευθείαν προς Νεγάδες.

¹⁷ Π. Βοκοτόπουλος ΑΔ 21 (1966) Χρονικά σ. 311.

¹⁸ Ιωάννης Λαμπρίδης Ζαγοριακά σσ. 27,28.

- 85 χλμ. Νεγάδες, με την εκκλησία των Αγίων Πάντων όπου τέμπλο του 1717, την εκκλησία της Παναγίας που αγιογραφήθηκε το 1721¹⁹ και τον ενοριακό ναό του Αγίου Γεωργίου που κτίστηκε το 1792 και αγιογραφήθηκε το 1795, το δε ξυλόγλυπτο επιχρυσωμένο τέμπλο του έχει 207 εικόνες.
- 91 χλμ. Διακλάδωση αριστερά προς το Γυφτοκκλήσι (7 χλμ., στο 66 χλμ. της διαδρομής μας). Στρίβουμε δεξιά.
- 94 χλμ. Κήποι, με τον ενοριακό ναό του Αγίου Νικολάου του 1779, την δίτοξη πέτρινη γέφυρα Πετσώνη²⁰, την δίτοξη πέτρινη γέφυρα Μύλου ή Μύλων²¹, την δίτοξη πέτρινη γέφυρα Λαζαρίδη²² και την τρίτοξη πέτρινη γέφυρα Καλογερίκο ή Καλογήρου ή του Πλακίδα²².
- 95 χλμ. Μια μικρή διακλάδωση δεξιά οδηγεί στο Κουκκούλι όπου ο ενοριακός ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου που κτίστηκε το 1788 και αγιογραφήθηκε το 1796 από τον αγιογράφο Λάζαρο γιο του ιερέα Ιωάννη από τα Άνω Πεδινά όπου (όπως αναφέραμε στην προηγούμενη διαδρομή) αγιογράφησε το καθολικό της μονής Ευαγγελίστριας.
- 96 χλμ. Διακλάδωση αριστερά προς το 84 χλμ. της υπ' αριθ. 7 διαδρομής (6 χλμ.) αφήνει στην αρχή της αριστερά, πάνω στον Βοϊδομάτη τη μονότοξη πέτρινη γέφυρα Νούτσου που κτίστηκε το 1750 με έξοδα του Νούτσου Κοντοδήμου από το Βραδέτο ονομάζεται δε και γέφυρα Κοκκόρου γιατί την επισκεύαζε για χρόνια ο διπλανός μυλωνάς Γρηγόρης Κόκκορος. Στρίβουμε δεξιά προς Καπέσοβο.
- 102 χλμ. Καπέσοβο, πατρίδα φημισμένων αγιογράφων του 18ου αι. Ο κοιμητηριακός ναός της Κοίμησης της Θεοτόκου αγιογραφήθηκε το 1763 και ο ενοριακός ναός του Αγίου Νικολάου το 1793. Μετά από λίγο αφήνουμε την κεντρική μας διαδρομή και οδεύοντας αριστερά προς Βραδέτο διακρίνουμε αριστερά μας, λαξευμένη στην απέναντι πλαγιά της χαράδρας της Μεζαριάς, την Σκάλα Βραδέτου από την οποία πριν να κατασκευαστεί ο αμαξιτός δρόμος ανέβαιναν με ζιγκ-ζαγκ στο Βραδέτο.
- 110 χλμ. Βραδέτο με την εκκλησία της Γέννησης της Θεοτόκου του 1799.
- 111 χλμ. Τέλος της οδού. Από εδώ μονοπάτι οδηγεί σε 20' στη θέση Μπελόη απ' όπου καταπληκτική θέα της χαράδρας του Βίκου. Επιστρέφουμε.
- 120 χλμ. Συναντιόμαστε με την κεντρική μας διαδρομή και συνεχίζουμε προς Τσεπέλοβο.
- 123 χλμ. Μια μικρή διακλάδωση δεξιά οδηγεί στη διαλυμένη μονή Γέννησης του Τιμίου Προδρόμου Ρογκοβού που ιδρύθηκε κατά την παράδοση από την Πουλχερία, αδελφή του αυτοκράτορα του Βυζαντίου Ρωμανού του Αργυρού. Το σημερινό καθολικό της κτίστηκε το 1749 και ιστορήθηκε το 1760 από τους Καπεσοβίτες Αναστάσιο και τα παιδιά του Ιωάννη και Γεώργιο. Ο νάρθηκας αγιογραφήθηκε το 1844 από τους Δολιανίτες αδελφούς Αναγνώστη και Χριστόδουλο. Λίγο πιο πέρα από το μοναστήρι βρίσκεται μια τοποθεσία απ' όπου ωραιότατη θέα προς τη χαράδρα του Βίκου.
- 126 χλμ. Τσεπέλοβο, έδρα του δήμου Τύμφης, με τον ενοριακό ναό του Αγίου Νικολάου που ανακαινίστηκε το 1753.
- 130 χλμ. Σκαμνέλι, με τη διαλυμένη μονή του Αγίου Νικολάου που ιδρύθηκε το 1683²³, τη διαλυμένη μονή Αγίας Παρασκευής το καθολικό της οποίας ανιστορήθη το 1717²⁴

¹⁹ Ν. Μουτσόπουλος *Λεύκωμα Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Επιγραφών*, Θεσσαλονίκη, 1977, σ. 48.

²⁰ *ΑΔ* 22 (1967) Χρονικά σ. 351, *ΑΔ* 29 (1973/74) Χρονικά σ. 604, *ΑΔ* 31 (1976) Χρονικά σ. 220.

²¹ *ΑΔ* 21 (1966) Χρονικά σ. 297, *ΑΔ* 28 (1973) Χρονικά σ. 415.

²² *ΑΔ* 23 (1968) Χρονικά σ. 299, *ΑΔ* 28 (1973) Χρονικά σ. 415, *ΑΔ* 31 (1976) Χρονικά σσ. 218, 220.

²³ Ιωάννης Λαμπρίδης *Ηπειρωτικά Αγαθοεργήματα Ζαγοριακά* σ. 88, Ο. Φραγκούλης *Το Σκαμνέλι. Συμβολή στην ιστορία του. Ήθη – Έθιμα – Παραδόσεις*, Έκδοση Συνδέσμου Σκαμνελιτών Ζαγορίου Ιωαννίνων, 1988.

²⁴ Ν. Μουτσόπουλος, *όπ.* σ. 119.

- ο δε νάρθηκας το 1773²⁵, την εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου του 1750 και τον ενοριακό ναό των Αγίων Αποστόλων του 1797.
- 140 χλμ. Τοποθεσία Γυφτόκαμπος όπου οι Σαρακατσαναίοι δημιούργησαν τον γραφικό χώρο αναψυχής αλλά και κατατόπισης στον τρόπο ζωής τους «Σαρακατσάνικη Στάνη».
- 143 χλμ. Την οδό δεξιά προς Λαίιστα θα ακολουθήσουμε αργότερα επιστρέφοντας στο Μέτσοβο.
- 147 χλμ. Ηλιοχώρι, με τη διαλυμένη Μονή Κοίμησης Θεοτόκου που ιδρύθηκε το 1350 από τους μοναχούς Μακάριο, Ιερεμία και Βλάσιο²⁶ το δε καθολικό της κτίστηκε το 1784.
- 153 χλμ. Βρυσοχώρι, με τις εκκλησίες Άγιος Αθανάσιος, Κάτω Παναγιά, Άγιος Δημήτριος (1758), τον ενοριακό ναό του Αγίου Χαραλάμπους (1799) και τη μονή Αγίας Τριάδας που ιδρύθηκε το 1667 από τους ιερομόναχους Ιωακείμ και Χρύσανθο και τη μοναχή Κασσιανή και ανακαινίστηκε το 1773. Επιστρέφουμε.
- 163 χλμ. Στρίβουμε αριστερά προς Λαίιστα.
- 172 χλμ. Την οδό δεξιά προς Βοβούσα θα ακολουθήσουμε γυρίζοντας από τη Λαίιστα.
- 175 χλμ. Λαίιστα, με τον ενοριακό ναό των Ταξιαρχών του 1778 ανακαινισμένο το 1881. Οι εικόνες του τέμπλου και οι τοιχογραφίες χρονολογούνται στα 1845. Επιστρέφουμε.
- 178 χλμ. Στρίβουμε αριστερά προς Βοβούσα.
- 192 χλμ. Αυχένας Μόρφας.
- 204 χλμ. Βοβούσα, όπου συναντιόμαστε με την υπ' αριθ. 5 διαδρομή.
- 272 χλμ. Μέτσοβο.

Διαδρομή 9η

Μέτσοβο – Μικρό Περιστέρι – Καλαρίτες – Μυστράς – Ματσούκι – Χαλίκι – Μέτσοβο

Ακολουθούμε την οδό προς Γιάννενα.

- 15 χλμ. Μικρό Περιστέρι. Στρίβουμε αριστερά.
- 23 χλμ. Η οδός κατ' ευθείαν συνεχίζεται προς Παλαιοχώρι (500 μ.) όπου η εκκλησία του Αγίου Αθανασίου με τοιχογραφίες του 1690. Στρίβουμε αριστερά.
- 55 χλμ. Καλαρίτες, πατρίδα των φημισμένων ασημουργών Διαμαντή Μπάφα που φιλοτέχνησε την λάρνακα του Αγίου Διονυσίου στη Ζάκυνθο και του Αθανασίου Τζιμούρη, αρχιχρυσόχου του Αλή Πασά, του αγιογράφου Δημήτριου Ζούκη που μαζί με τον μαθητή του Γεώργιο ζωγράφισε το 1784 το νάρθηκα της μονής Υπαπαντής των Μετεώρων και των αδελφών ζωγράφων Γεωργίου και Στεργίου που αγιογράφησαν το 1735 το παρεκκλήσι του Προδρόμου της μονής Βύλιζας (για το οποίο δεξ πιο κάτω), του Γεωργίου Τουρτούρη που πρωτοστάτησε στην Επανάσταση των Καλαριτών της 1ης Ιουνίου 1821 και μαζί με τον Ιωάννη Κωλέττη στην Επανάσταση του Σιράκου στις 18 Ιουνίου 1821 και τέλος του φιλόλογου, ιστορικού και πρωθυπουργού της Ελλάδος Σπυρίδωνα Λάμπρου του οποίου υπάρχει και προτομή. Από το χωριό διακλάδωση αριστερά προς αυχένα Μπάρος (10 χλμ., στο 87 χλμ. της ακολουθούμενης διαδρομής). Συνεχίζουμε προς Πράμαντα.
- 62 χλμ. Δεξιά μας, φωλιασμένη στο βράχο, η διαλυμένη μονή Κοίμησης της Θεοτόκου Κηπίνας, που ιδρύθηκε κατ' άλλους το 1212²⁷ και κατ' άλλους το 1349²⁸.

²⁵ Ν. Μουτσόπουλος, οπ. σ. 120.

²⁶ Ν. Εξαρχος *Το Ντομπρίνοβο*, Αθήνα 1990 σσ. 102-103.

²⁷ Μητροπολίτης Άρτας Σεραφείμ Ξερόπουλος *Δοκίμιον Ιστορικών περί Άρτης και Πρεβέζης*, Εν Αθήναις 1884 και έκδοση Μουσικοφιλολογικού Συλλόγου Άρτας «ο Σκουφάς», Άρτα 1986, σ. 31.

²⁸ Ν. Παπακόστας *Ηπειρωτικά τομ. Α' Αθαμανικά* Αθήνα 1967, σ. 354.

- 64 χλμ. Μυστράς.
- 65 χλμ. Περνάμε τον Καλαρίτικο από μια σύγχρονη γέφυρα κοντά στην οποία βρίσκεται η πέτρινη μονότοξη γέφυρα Καλαρίτικου, παραπόταμου του Αράχθου.
- 66 χλμ. Διακλάδωση δεξιά προς Χριστούς – Πράμαντα – Γιάννενα.
- 72 χλμ. Μια μικρή διακλάδωση αριστερά μας επιτρέπει να πλησιάσουμε τη μονότοξη γέφυρα Σταφυλά στον Ματσουκιώτικο ποταμό.
- 73 χλμ. Περνάμε τη γέφυρα του Κόκκινου ποταμού και αμέσως κατόπιν τη γέφυρα του Ματσουκιώτικου κάτω από την οποία γκρεμίζεται τους χειμερινούς μήνες καταρράκτης.
- 74 χλμ. Ματσούκι. 30' πεζή μακριά από το χωριό βρίσκεται η διαλυμένη μονή Ευαγγελισμού της Θεοτόκου Βύλιζας. Η προσωνομία της οφείλεται στο παροιμιώδες λογοπαίγνιο που αφορά στο μέγεθος των τριών όμορων χωριών. «Κάστρο Βύλιζα, Ματσούκι χωριό, Καλαρίτες μαχαλάς, Σιράκο πέντε σπίτια». Η μονή ανάγεται στον 11ο αι. νέος δε κτίτοράς της αναδείχθη στο τέλος του 17ου αι. ο πνευματικός Αγάπιος από το Ματσούκι²⁹. Το καθολικό της μονής ανακαινίστηκε το 1783 και αγιογραφήθηκε το 1793 ενώ το προς Β του παρεκκλήσι του Γεννεσίου του Προδρόμου ιστορήθηκε το 1737.
- 87 χλμ. Αυχένas Μπάρος απ' όπου διακλάδωση αριστερά προς Καλαρίτες (10 χλμ. στο 55 χλμ. της διαδρομής μας).
- 97 χλμ. Δεξιά μας φαίνεται η διαλυμένη Μονή Κοίμησης Θεοτόκου Ανθούσας το καθολικό της οποίας χρονολογείται στα 1799³⁰.
- 98 χλμ. Συναντιόμαστε με την οδό Καλαμπάκας-Χαλικιού. Δεξιά μας, σε απόσταση 500 μ., το 40 χλμ. της επόμενης (υπ' αριθμ. 10) διαδρομής. Στρίβουμε αριστερά.
- 102 χλμ. Χαλίκι, με το κοιμητηριακό ναό του Αγίου Γεωργίου³¹ το τέμπλο του οποίου σκάλισε ο Μετσοβίτης ταλιαδόρος Γεώργιος Πέτρης όπως και το τέμπλο του ενοριακού ναού της Αγίας Παρασκευής³².
- 110 χλμ. Η οδός κατ' ευθείαν συνεχίζεται (7 χλμ.) προς την οδό Ανηλίου – Ανθούσας την οποία θα ακολουθήσουμε στην επόμενη διαδρομή). Στρίβουμε αριστερά.
- 122 χλμ. Ανήλιο. (Δες στην επόμενη διαδρομή).
- 130 χλμ. Μέτσοβο.

Διαδρομή 10η

Μέτσοβο – Ανήλιο – Ανθούσα – Τρία Ποτάμια – Στεφάνι – Μέτσοβο

- 8 χλμ. Ανήλιο, όπου ο ενοριακός ναός της Αγίας Παρασκευής με τοιχογραφίες του Μετσοβίτη αγιογράφου Στέργιου του Παπαγιάννη.
- 17 χλμ. Χιονοδρομικό Κέντρο Δήμου Μετσόβου. Ακολουθούμε την δεξιά οδό.
- 27 χλμ. Η οδός κατ' ευθείαν συνεχίζεται (7 χλμ.) προς την οδό Ανηλίου – Χαλικιού (που είχαμε ακολουθήσει στην προηγούμενη διαδρομή). Στρίβουμε αριστερά.
- 28 χλμ. Αριστερά μας η οδός από την οποία θα επιστρέψουμε.
- 39 χλμ. Ανθούσα, με πέτρινο τοξωτό γεφύρι και την εκκλησία της Αγίας Παρασκευής που τοιχογράφησε το 1736 ο προαναφερθείς Μετσοβίτης αγιογράφος Στέργιος του Παπαγιάννη³³.
- 40 χλμ. Συνάντηση με την οδό Καλαμπάκας – Χαλικιού. Δεξιά μας, σε απόσταση 500 μ. το 98 χλμ. της προηγούμενης διαδρομής. Στρίβουμε αριστερά.

²⁹ Δημ. Καλούσιος *Βύλιζα (ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου) Ιερά Μονή Ματσουκίου Ιωαννίνων*, Τρίκαλα 1982.

³⁰ Τριαντάφυλλος Δημ. Παπαζήσης, όπ. σσ. 484-485.

³¹ Τριαντάφυλλος Δημ. Παπαζήσης, όπ. σ. 486-488.

³² Τριαντάφυλλος Δημ. Παπαζήσης, όπ. σ. 493.

³³ Τριαντάφυλλος Δημ. Παπαζήσης, όπ. σσ. 473-481.

- 46 χλμ. Διακλάδωση αριστερά προς Κατάφυτο με την εκκλησία του Αγίου Νικολάου του 1786³⁴.
- 51 χλμ. Τρία Ποτάμια.
- 59 χλμ. Μια μικρή διακλάδωση δεξιά (600 μ.) οδηγεί στη διαλυμένη Μονή Δολιανών με το εντυπωσιακό καθολικό της³⁵.
- 62 χλμ. Η οδός κατ' ευθείαν συνεχίζεται προς Καλαμπάκα. Στρίβουμε αριστερά.
- 68 χλμ. Στεφάνι, με τον ενοριακό ναό της Αγίας Παρασκευής του 1770 που έχει σκαλιστό τέμπλο και πλούσιο αγιογραφικό διάκοσμο.
- 77 χλμ. Συνάντηση με το 28 χλμ. της κεντρικής διαδρομής. Στρίβουμε δεξιά.
- 105 χλμ. Μέτσοβο.

Διαδρομή 11η

Μέτσοβο – Μεγάλο Περιστέρι – Σιράκο – Κράψη – Μπαλντούμα – Μέτσοβο.

Ακολουθούμε την οδό προς Γιάννενα.

- 20 χλμ. Στρίβουμε αριστερά προς Μεγάλο Περιστέρι.
- 24 χλμ. Μεγάλο Περιστέρι.
- 61 χλμ. Σιράκο, με την ενοριακή εκκλησία του Αγίου Νικολάου που στολίζεται με ξυλόγλυπτο τέμπλο του Μετσοβίτη Γεωργίου Μέρανου ή Μηλιώτη³⁶. Είναι πατρίδα του πρωθυπουργού Ιωάννη Κωλέττη (1774-1847) και του ποιητή Γεωργίου Ζαλοκώστα (1805-1858) των οποίων υπάρχουν και προτομές, του ποιητή Κώστα Κρυστάλλη (1868-1896) μπροστά στο ανακαινισμένο σπίτι του οποίου έχει στηθεί ο ανδριάντας του, καθώς και του μεγάλου δασκάλου του Γένους Αθανασίου Ψαλλίδα.
- 74 χλμ. Παλαιοχώρι Σιράκου. Η οδός συνεχίζεται κατ' ευθείαν προς Γιάννενα. Στρίβουμε δεξιά.
- 79 χλμ. Κοτομίστα.
- 80 χλμ. Γεφύρι χαράδρας Κοτομίστας δεξιά του οποίου διακρίνεται ένας μικρός καταρράκτης.
- 82 χλμ. Ανατολική, στην έξοδο της οποίας μια οδός λαξευμένη στο βράχο οδηγεί στο Βαθύπεδο (3 χλμ.).
- 84 χλμ. Κράψη, με το ναό του Αγίου Νικολάου που αγιογράφησε το 1563 ο ιερέας και εκκλησιάρχης Θηβών Γεώργιος και ο αδελφός του Φράγκος.
- 93 χλμ. Μικρή Γότιστα, με την ενοριακή εκκλησία του Αγίου Νικολάου το τέμπλο της οποίας φιλοτεγήθηκε σύμφωνα με την παράδοση από Μετσοβίτες ταλιαδόρους.
- 100 χλμ. Μπαλντούμα. Στρίβουμε δεξιά.
- 137 χλμ. Μέτσοβο.

Εύκολα επίσης μπορεί κανένας να επισκεφθεί από το Μέτσοβο τα αξιοθέατα του Δρίσκου, των Ιωαννίνων και της Δωδώνης η δε αποπεράτωση της καρκινοβατούσας Εγνατίας οδού θα περιορίσει το χρόνο προσπέλασης προς τα Γιάννενα σε μισή ώρα και η ολοκλήρωση της οδού Ζωτικού-Κουκκουλιών θα καταστήσει ευκολοπροσπελάσιμα από το Μέτσοβο ακόμα και το Σούλι, τη Χαράδρα του Αχέροντα και το Νεκρομαντείο.

Ακόμα, η Εγνατία οδός θα μειώσει το χρόνο μετάβασης από το Μέτσοβο προς την Πύλη της Δυτικής Ελλάδας, την Ηγουμενίτσα, σε 1 ώρα και 15' και προς την συμπρωτεύουσα, τη Θεσσαλονίκη, σε 2 ώρες και 15'.

³⁴ Τριαντάφυλλος Δημ. Παπαζήσης, όπ. σσ. 467-469.

³⁵ Τριαντάφυλλος Δημ. Παπαζήσης, όπ. σσ. 460-462.

³⁶ Τριαντάφυλλος Δημ. Παπαζήσης «Μετσοβίτες ταλιαδόροι» *Πρακτικά Β' Συνεδρίου Μετσοβίτικων Σπουδών* Αθήνα 1997 σσ. 82-87.

Οι προπεριγραφείσες διαδρομές μαζί με την επίσκεψη των αξιοθεάτων του Μετσόβου και χωρίς να ληφθούν υπόψη ούτε οι πεζοπορικές διαδρομές, για τις οποίες ο Δήμος Μετσόβου έχει εκδώσει κατατοπιστικό φυλλάδιο, ούτε η επίσκεψη της Θεσσαλικής περιοχής της Πίνδου απαιτούν παραμονή στο χωριό τουλάχιστον δυο εβδομάδων. Οι Έλληνες επισκέπτες αλλά και οι αλλοδαποί, ιδίως δε αυτοί που προέρχονται από χώρες με χαμηλές έως μηδενικές εδαφικές εξάρσεις (Ολλανδία, Βέλγιο, Δανία, κ.λπ) θα ενθουσιαστούν από την μεγαλοπρέπεια και τα απαράμιλλα τοπία της Πίνδου, από το ευαίσθητα δομημένο και φυσικό περιβάλλον της, από το πολιτιστικό επίπεδο των οικισμών της.

Οι τουριστικοί πράκτορες, ιδίως οι ξένοι, πρέπει να κατανοήσουν ότι παράλληλα με τα τουριστικά πακέτα της μιας ή δυο εβδομάδων στις ακτές της Πρέβεζας και της Θεσπρωτίας ενδείκνυται η προώθηση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού για εξερεύνηση, πεζοπορίες, rafting, καγιάκ, κλπ.

Προς τούτο χρειάζεται κατάρτιση προγραμμάτων ορεινού, περιπατητικού, αθλητικού, πολιτιστικού, θρησκευτικού, χιονοδρομικού, συνεδριακού, ποδηλατικού, ιππικού, ορειβατικού, οικολογικού και φυσιολατρικού τουρισμού, η βελτίωση του οδικού δικτύου και ιδίως των δασικών δρόμων και η σήμανσή τους, η κατασκευή χώρων δασικής αναψυχής, η αποκατάσταση και σήμανση μονοπατιών και λιθόστρωτων (καλντεριμιών), η έκδοση τουριστικών οδηγιών και η συνειδητοποίηση εκ μέρους των επιχειρηματιών εστίασεως, ότι δεδομένης της ανάπτυξης του γαστρονομικού τουρισμού θα πρέπει παράλληλα με την διατήρηση της παραδοσιακής μορφής των χώρων ενδιαίτησης να αποφεύγεται η χρησιμοποίηση τυποποιημένων και κατεψυγμένων προϊόντων και να τηρείται πιστά η προσήλωση στις συνταγές της παραδοσιακής χωριάτικης ελληνικής κουζίνας.

Έτσι το Μέτσοβο, θα καταστεί όχι μόνο θεωρητικά αλλά και ουσιαστικά παράδειγμα και πλότος για την τουριστική ανάπτυξη της Πίνδου.

Φωτ. 1: Προφήτης Ηλίας Μετσόβου - Μνημείο πεσόντων Κρητών εθελοντών.

Phot. 1: Profitis Ilias of Metsovo - Monument of Cretan volunteers that were killed.

Φωτ. 2: Μηλιά (Μετσόβου Ιωαννίνων) - Γενική άποψη.

Phot. 2: Milia of Metsovo (Ioannina) - General view.

Φωτ. 3: Κρανιά (Δήμου Γόργιανης Γρεβενών) - Γενική άποψη.

Phot. 3: Krania (Municipality of Gorgiani of Grevena) - General view.

Φωτ. 4: Παναγιά (Δήμου Μαλακασίου Καλαμπάκας) - Καθολικό μονής Γέννησης Θεοτόκου Λιμποχόβου - Εικόνα Βρεφοκρατούσας τέμπλου.

Phot. 4: Panagia (Municipality of Malakassi of Kalabaka) - Katholicon of the convent of the Nativity of the Virgin of Libochovo) - Ikon of the Virgin.

Φωτ. 5: Παναγιά (Δήμου Μαλακασίου Καλαμπάκας) - Ενοριακός ναός Γέννησης Θεοτόκου - Αργυρεπένδυτη εικόνα Παναγίας.

Phot. 5: Panagia (Municipality of Malakassi of Kalabaka) - Temple of the Nativity of the Virgin - Silver lined ikon of the Virgin.

Φωτ. 6: Αμπελοχώρι (Δήμου Καστανιάς Καλαμπάκας) - Γενική άποψη.

Phot. 6: Ampelohori (Municipality of Kastania of Kalabaka) - General view.

Φωτ. 7: Ματονέρι (Δήμου Καστανιάς Καλαμπάκας) - Γενική άποψη.

Phot. 7: Matoneri (Municipality of Kastania of Kalabaka) - General view.

Φωτ. 8: Πεύκη (Δήμου Μαλακασίου Καλαμπάκας) - Γεφύρι ποταμού Μακώση.
Phot. 8: Pefki (Municipality of Malakassi of Kalapaka) - Bridge of Makosi river.

Φωτ. 9: Κρασιά (Δήμου Γόργιανης Γρεβενών) - Γεφύρι Ματσαγκάνη.
Phot. 9: Krania (Municipality of Gorgiani of Grevena) - Bridge Matsagani.

Φωτ. 10: Κρασιά (Δήμου Γόργιανης Γρεβενών) - Γέφυρα Σπανού.
Phot. 10: Krania (Municipality of Gorgiani of Grevena) - Bridge Spanos.

Φωτ. 11: Ζάκας (Δήμου Θεοδώρου Ζάκα Γρεβενών) - Γέφυρα Βενέτικου.
Phot. 11: Zakas (Municipality of Theodoros Zakas of Grevena) - Bridge of Venetikos river.

Φωτ. 12: Ζάκας (Δήμου Θεοδώρου Ζάκα Γρεβενών) - Γενική άποψη.
Phot. 12: Zakas (Municipality of Theodoros Zakas of Grevena) - General view.

Φωτ. 13: Ζάκας (Δήμου Θεοδώρου Ζάκα Γρεβενών) - Ανδριάντας αγωνιστή Εθνικής Αντίστασης.
Phot. 13: Zakas (Municipality of Theodoros Zakas of Grevena) - Statue of fighter in National Defense.

Φωτ. 14: Σπήλαιο (Δήμου Θεοδώρου Ζάκα Γρεβενών) - Γενική άποψη.
Phot. 14: Spileo (Municipality of Theodoros Zakas of Grevena) - General view.

Φωτ. 15: Σπήλαιο (Δήμου Θεοδώρου Ζάκα Γρεβενών) - Κοίμηση Θεοτόκου.
Phot. 15: Spileo (Municipality of Theodoros Zakas of Grevena) - Dormition of the Virgin.

Φωτ. 16: Σπήλαιο (Δήμου Θεοδώρου Ζάκα Γρεβενών) - Κεντρική πλατεία
Phot. 16: Spileo (Municipality of Theodoros Zakas of Grevena) - Central square

Φωτ. 17: Σπήλαιο (Δήμου Θεοδώρου Ζάκα Γρεβενών) - Γέφυρα Πορτίτσας.
Phot. 17: Spileo (Municipality of Theodoros Zakas of Grevena) - Portitsa Bridge.

Φωτ. 18: Πρόσβορρο (Δήμου Θεοδώρου Ζάκα Γρεβενών) - Καταρράκτης.
Phot. 18: Prosvorro (Municipality of Theodoros Zakas in Grevena) - Waterfall.

Φωτ. 19: Σαμαρίνα (Γρεβενών) - Γενική άποψη.
Phot. 19: Samarina of Grevena - General view.

Φωτ. 20: Σαμαρίνα (Γρεβενών) - Προτομή Αλέξανδρου Διάκου.
Phot. 20: Samarina of Grevena - Bust of Alexandros Diakos.

Φωτ. 21: Σαμαρίνα (Γρεβενών) - Μεγάλη Παναγία - ΝΑ όψη.
Phot. 21: Samarina of Grevena - Megali Panagia - South-East view.

Φωτ. 22: Σαμαρίνα (Γρεβενών) - Μεγάλη Παναγία - Πεύκο στη στέγη της κόγχης του ιερού.
Phot. 22: Samarina of Grevena - Megali Panagia - Pine tree on the roof.

Φωτ. 23: Σαμαρίνα (Γρεβενών) - Ηρώο γυναίκας της Πίνδου.
Phot. 23: Samarina of Grevena - Statue of woman of Pindons.

Φωτ. 24: Φούρκα (Ιωαννίνων) - Ύψωμα Προφήτη Ηλία.

Phot. 24: Fourka of Ioannina - Hill of Prophet Elijah.

Φωτ. 25: Φούρκα (Ιωαννίνων) - Άποψη από τον Προφήτη Ηλία.

Phot. 25: Fourka of Ioannina - View from the hill of Prophet Elijah.

Φωτ. 26: Φούρκα (Ιωαννίνων) - Μονή Κλαδόρμης.

Phot. 26: Fourka of Ioannina - Convent of Kladormi.

Φωτ. 27: Αλατόπετρα (Δήμου Θεοδώρου Ζάκα Γρεβενών) - Γενική άποψη.

Phot. 27: Alatopetra (Municipality of Theodoros Zakas of Grevena) - General view.

Φωτ. 28: Μεσολούρι (Γρεβενών) - Άγιος Δημήτριος.

Phot. 28: Mesolouri of Grevena - Saint Dimitrios.

Φωτ. 29: Δοτσικό (Γρεβενών) - Πέτρινο μονότοξο γεφύρι.

Phot. 29: Dotsiko of Grevena - Stone single arched bridge.

Φωτ. 30: Σαμαρίνα (Γρεβενών) - Μεταμόρφωση του Σωτήρος.

Phot. 30: Samarina of Grevena - Transfiguration of Christ.

Φωτ. 31: Σαμαρίνα (Γρεβενών) - Αγία Παρασκευή.

Phot. 31: Samarina of Grevena - Saint Paraskevi.

Φωτ. 32: Σαμαρίνα (Γρεβενών) - Διαβολόρεμα - Καταρράκτης.

Phot. 32: Samarina of Grevena - Diavolorema - Waterfall.

Φωτ. 33: Σαμαρίνα (Γρεβενών) - Διαβολόρεμα - Κρεμαστό Νερό.

Phot. 33: Samarina of Grevena - Diavolorema - Kremasto Nero.

Φωτ. 34: Δίστρατο (Ιωαννίνων) - Γενική άποψη.

Phot. 34: Distrato of Ioannina - General view.

Φωτ. 35: Σμίξη (Γρεβενών) - Γενική άποψη.

Phot. 35: Smixi of Grevena - General view.

Φωτ. 36: Βάλια Κάλντα.

Phot. 36: Valia Kalda.

Φωτ. 37: Περιβόλι (Γρεβενών) - Γενική άποψη.

Phot. 37: Perivoli of Grevena - General view.

Φωτ. 38: Περιβόλι (Γρεβενών) - Άγιος Γεώργιος.

Phot. 38: Perivoli of Grevena - Saint George.

Φωτ. 39: Βοβούσα (Ιωαννίνων) - Μερική άποψη.

Phot. 39: Vovoussa of Ioannina - Partial view.

Φωτ. 40: Βοβούσα (Ιωαννίνων) - Πέτρινο γεφύρι στον Αώο.

Phot. 40: Vovoussa of Ioannina - Stone bridge in Aoos river.

Φωτ. 41: Βοβούσα (Ιωαννίνων) - Πέτρινο γεφύρι στο Ασπρόρεμα.

Phot. 41: Vovoussa of Ioannina - Stone bridge in Asprorema.

Φωτ. 42: Φλαμπουράρι (δήμου Ανατολικού Ζαγορίου Ιωαννίνων) - Άγιος Νικόλαος.

Phot. 42: Flambourari (Municipality of East Zagori of Ioannina) - Saint Nicolas.

Φωτ. 43: Λίμνη Αώου.

Phot. 43: Aoos lake.

Φωτ. 44: Χρυσοβίτσα (Δήμου Εγνατίας Ιωαννίνων) - Κοίμηση της Θεοτόκου.

Phot. 44: Hryssovitsa (Municipality of Egnatia of Ioannina) - Dormition of the Theotokos.

Φωτ. 45: Μηλιωτάδες (Δήμου Ανατολικού Ζαγορίου Ιωαννίνων) - Γέφυρα Καμπέρ αγά.

Phot. 45: Miliotades (Municipality of East Zagori of Ioannina) - Kamper aga bridge.

Φωτ. 46: Δόλιανη (Δήμου Ανατολικού Ζαγορίου Ιωαννίνων) - Πέτρινο γεφύρι.

Phot. 46: Doliani (Municipality of East Zagori of Ioannina) - Stone bridge.

Φωτ. 47: Μακρίνο (Δήμου Ανατολικού Ζαγορίου Ιωαννίνων) - Γενική άποψη.

Phot. 47: Makrino (Municipality of East Zagori of Ioannina) - General view.

Φωτ. 48: Γρεβενίτι (Δήμου Ανατολικού Ζαγορίου Ιωαννίνων) - Μονή Βοτσάς - Γενική άποψη.

Phot. 48: Greveniti (Municipality of East Zagori of Ioannina) - Votsa convent - General view.

Φωτ. 49: Γρεβενίτι (Δήμου Ανατολικού Ζαγορίου Ιωαννίνων) - Μονή Βοτσάς - Καθολικό και αυλή.

Phot. 49: Greveniti (Municipality of East Zagori of Ioannina) - Votsa Convent - Katholicon.

Φωτ. 50: Γρεβενίτι (Δήμου Ανατολικού Ζαγορίου Ιωαννίνων) - Γέφυρα Κούρτιας στο ποταμό Βάρδα.

Phot. 50: Greveniti (Municipality of East Zagori of Ioannina) - Kourtia bridge in Vardas river.

Setting Metsovo the navel of touristic development of Pindos

T.D. Papazissis, Civil Engineer N.T.U.A.

Abstract

Metsovo is the seat of the sole municipality of Metsovo county. After the implementation of the Kapodistrias plan, the municipality of Metsovo is composed from Metsovo and the former communities of Anilio, Anthohori and Votonosi and its population is, according to the 2001 census, 4492 people. Its size is 177,676,000 m².

From the rest of the settlements of the county of Metsovo, Milia has remained a community seat while Ampelia, Analipsi, Mili, Xiriko, Siolades and Chrissovitsa have been allocated to the municipality of Egnatia.

The municipality of Metsovo borders on the North the community of Perivoli and the municipality of Gorgiani of the district of Grevena of the Grevena prefecture. On the North-East it borders the community of Milia, on the East the municipality of Malakassi of the district of Kalabaka of the Trikala prefecture and on the West the municipalities of Egnatia and East Zagori of the district of Dodoni of the Ioannina prefecture.

Two large Greek rivers spring from Metsovo, Metsovitikos, a side-river of Arahthos, and Aoos, while the flow of Pinios towards Thessalia originates in the col of Katara.

The geographical position of Metsovo just described, makes access to the three famous byzantine and post-byzantine open-air museums, but also to the three important sites of the religious and spiritual upheaving of our country, Meteora in Thessalia (which are just 75 km. away), Kastoria in Macedonia (122 km) and the island of the Lake of Ioannina (60 km), very easy.

Despite its mountainous ground, but probably thanks to that, Metsovo can be indicated as the center of touristic development of Pindos. Its hotel infrastructure of 700 beds allows it. After the completion of the long-lasting works of Egnatia road, the time needed to pass from Igoumenitsa, the gate of Western Greece, will be shortened to 1 hour and 15 minutes while from the capital of Macedonia, Salonica, the time will be shortened to 2 hours and 15 minutes. So mountain lovers, but also the lovers of cultural tourism, will make Metsovo the basis of their excursions to the beautiful forests and rivers of the area and to the picturesque traditional and historical settlements. With the photographic material that accompanies the following 11 proposed circular routes the wealth in monuments and the natural beauties that we meet on the majestic mountain of Pindos and especially in the regions under Sarantaporos and over Kalaritikos will be indicated. Our border on the East will be Pinios and on the West Mitsikeli and Arahthos.

1. Metsovo – Milia – Krania – Platanistos – Panagia – Abelohori – Matoneri – Koridallos – Metsovo (111 km)
2. Metsovo – Milia – Krania – Kipourio – Zakas – Spileo – Mikrolivado – Milia – Metsovo (150 km)
3. Metsovo – Milia – Krania – Filippei – Samarina – Smolikas – Fourka – Konitsa – Ioannina – Metsovo (290 km)
4. Metsovo – Milia – Krania – Kipourio – Alatopetra – Mesolouri – Dotsiko – Samarina – Distrato – Smixi – Metsovo (237 km)
5. Metsovo – Valia Kalda – Perivoli – Vovoussa – Flavourari – Aoos dam – Chrissovitsa – Metsovo (155 km)
6. Metsovo – East Zagori (Doliani – Makrino – Elatohori – Greveniti – Tristeno – Miliotades) – Metsovo (146 km)
7. Metsovo – Central Zagori (Manassis – Dikorifo – Vitsa – Monodendri – Ano Pedina – Elafotopos – Kato Pedina) – Kalpaki – Ioannina – Metsovo (230 km)
8. Metsovo – Municipality of Timfi (Fragades – Negades – Kipi – Kapessovo – Vradeto – Tsepelovo – Skamneli – Iliohori - Vrisohori) – Vovoussa – Metsovo (272 km)
9. Metsovo – Anilio – Anthoussa – Tria Potamia – Stefani – Metsovo (105 km)
10. Metsovo – Megalo Peristeri – Sirako – Krapsi – Baltouma – Metsovo (137 km).

The 11 routes above, without a visit to Metsovo sights and without hiking excursions around the village, need 2 weeks of staying in the village. Ameliorating the roads and especially the roads in the forests (without unnecessary widening and the simultaneous destruction of the environment) and signposting the routes will contribute to the effort of making Greek and foreign tourists choose the traditional settlement of Metsovo as the destination of their future vacations.